

39 / 5/1900,
3-4

1-4

STAROHRVATSKA PROSVJETA.

GLASILO

HRVATSKOGA STARINARSKOG DRUŽTVA

U KNINU.

UREDNIK JOJ

FRANO RADIĆ

UCITELJ STRUKOVNOG TEČAJA U KORČULI.

God. V. SV. 3. i 4.

„Starohrvatska Prosvjeta“ izlazi četiri puta na godinu najmanje na dva tiskana arka. Predbrojba za nečlanove u monarkiji iznosi 8 kruna, a u inozemstvu 9 kruna ili 9 franaka. Predbrojba, knjige i listovi šalju se upraviteljstvu društva u Knin, a starinarske viesti, rukopisi i slike za časopis uredniku u Korčulu.

U KNINU 1900.

NAKLADOM HRVATSKOGA STARINARSKOG DRUŽTVA.

DIONIČKA TISKARA U ZAGREBU

SADRŽAJ.

(Sommaire.)

	Str. (Pag.)
1. Ostanoci starinske crkve i groblja u Gornjim Koljanima kod Vrlike (Sa slikama.) F. Radić. <i>Restes d'une ancienne eglise et cimetière à Gornji Koljani pres de Vrlika. F. Radić.</i>	107
2. Još o hrvatsko-bizantinskom slogu. F. Radić. <i>Encore sur le style croate-bisantine. F. Radić.</i>	123
3. Popis naušnica (ukosnica, mingjuša) „Prvoga muzeja hrvatskih spomenika“ u Kninu. (Sa slikama.) O. L. Marun. <i>Inventaire des boucles d'oreilles du „Premier musée des monuments croates“ à Knin. Par le P. Louis Marun. (Avec. illustr.)</i>	131
4. Izvješće o II. Međunarodnom Kongresu Kršćanskih Arheologa u Rimu. F. Radić. <i>Comptes rendus du II. Congrès internationale d'Archéologie chrétienne à Rome F. Radić.</i>	136
5. Bibliografija. Uredništvo. <i>Bibliographie. La Rédaction</i>	147
6. Razne viesti. Uredništvo. <i>Notices diverses. La Rédaction</i>	153

45

STAROHRVATSKA PROSVJETA.

GLASILO

HRVATSKOGA STARINARSKOG DRUŽTVA U KNINU.

UREDNIK JOJ

FRANO RADIĆ

UČITELJ STRUKOVNOG TEČAJA U KORČULI.

GODINA VI. SV. 3. i 4.

**BIBLIOTEKA MUZEJA
HRVATSKIH ARHEOLOŠKIH SPOMENIKA
SPLIT**

U KNINU 1900.

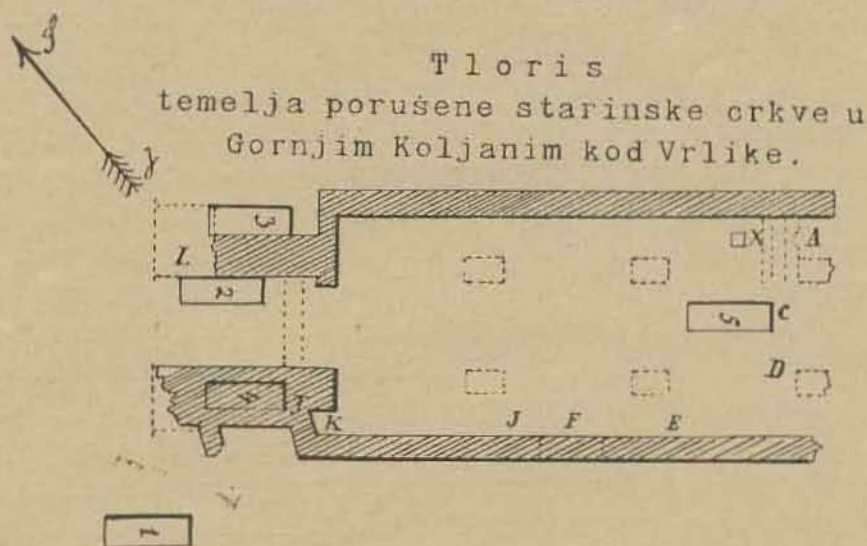
NAKLADOM HRVATSKOGA STARINARSKOG DRUŽTVA.

DIONIČKA TISKARA U ZAGREBU.

Ostanci starinske crkve i groblja u Gornjim Koljanima kod Vrlike.

(Sa slikama).

Po prostranosti ruševina i po zlamenitosti nadjenih nadpisa, rek bi, da su Gornji Koljani položaj gdje se je u rimsko doba nahodilo najznatnije mjesto vrličkog područja u dolini gornje Cetine¹. Gornji su Koljani selo ne daleko od lijeve obale Cetine. U tom selu između rieke i Bokunovih, Bodrožićevih i Kalinićevih kuća, je kamenit brezuljak pod imenom *Crkvina*. Podporom našega društva, pošt. g. Petar Stanić, ondašnji vrlički unijatski župnik, prekopavao je tu crkvinu u dva navrata, t. j. dne 11, 14 i 15 listopada 1890 i dne 7, 8 i 9 travnja 1891. On je na tom mjestu zbilja otkrio bio ostanke temelja starinske bazilike na tri broda, razdijeljene pilovima, uz znatan broj graditeljskih, uresnih i nadpisnih ulomaka sredovječnih i staro-rimskih, te je ob uspjehu svojega rada položio kratak izvještaj² bez slika. Nadjeni uresni i nadpisni komadi dopremljeni su bili malo a malo u »Prvi muzej hrvatskih spomenika«, gdje se nahode u dvorani s lijeve strane ulaza. Dosta je ulomaka nadjeno u samoj crkvi, a dosta jih po susjednom zemljištu navlaš sa jugozapadne strane.

Priložena slika prikazuje tloris crkve. Izcrtani dijelovi prikazuju ostanke temelja zidova u koliko i kako su bili još sačuvani do dana 7. rujna 1899, kad sam ja pohodio ruševine.

¹ Dr. Karlo Patsch u „Glasniku zem. muzeja u Bosni i Hercegovini“ XI, 1, str. 74.

² Viestnik hrv. ark. dr. u Zagrebu god. XIV. Br. 3. str. 73—76.

Toliko puta ponovljenim prekopavanjem, te obradivanjem zemljišta sad nasadjena vinogradom, porušeni su pilovi i možda mnoge česti zidovâ.

Od sjevernog platna bazilike sačuvano je 12·45 m., od južnoga 12·88 m. Širina bazilike iznosi iznutra 5·77 m. Predvorje je široko 2·08 m., a tolika je od prilike bila širina srednjega broda bazilike. Vanjski krajevi zidova predvorja su razrušeni, pa se ne može znati koliko je bilo dugo, nu sačuvano je u duljini od 4·42 m. Sjeverni zid predvorja je debeo 1·08 m., jušni 1·5 m., pa se može nagadjati, da se je nad njim podizao zvonik, kao pred bazilikom na Stupovim u Biskupiji kod Knina i na bolje sačuvanoj ruševini crkve S. Spasa kod Vrela-Cetine. Ostali su zidovi debeli po 61 cm. Uz južnu stranu predvorja bile su prislonjene neke nuzgredne sgradje, od kojih je sačuvan početak jednoga zida, koji sa zidom predvorja sklapa oštar kut.

Graditeljski uresni i nadpisni ulomci nadjeni su dielom iznutra bazilike, dielom pred njom s južne strane.

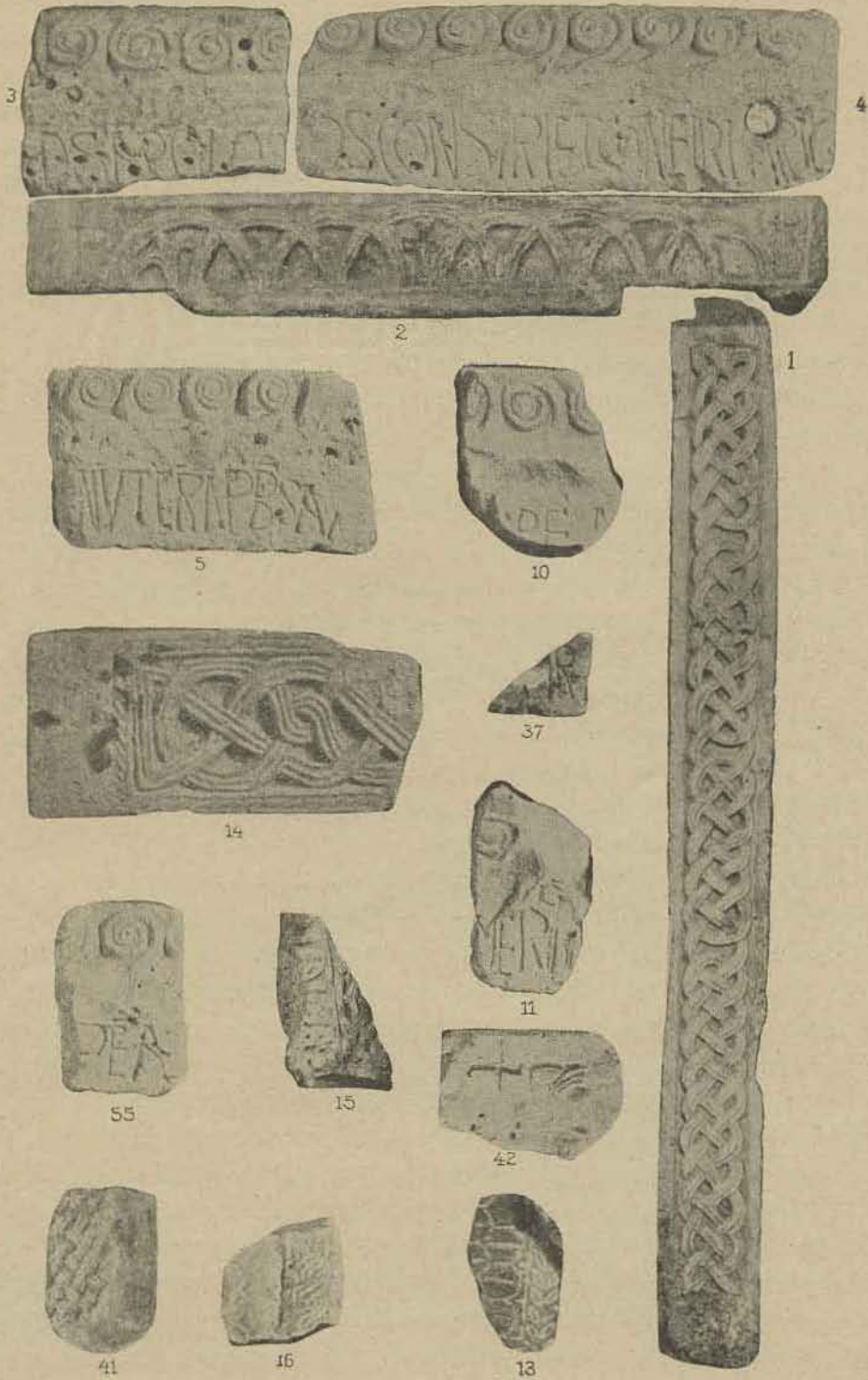
Opis kamenitih ulomaka pripadajućih Koljanskoj bazilici.

Kako se to opaža u obilatoj mjeri medju ruševinama staro-hrvatskih bazilika Sv. Bartula na Kapitolu, Sv. Marije u Biskupiji kod Knina i Sv. Spasa kod Vrela Cetine, tako se i medju ruševinama bazilike u Koljanima nahode mnogobrojni ulomci starorimskih graditeljskih i nadpisnih spomenika; a mnogi su rimski graditeljski komadi uzeti kao gradivo bazilike.

1.*) Prag dovratnik 1·89 m. dug, 19·7 cm. širok, 49 cm. debeo. Odsječen je od komada rimskog arhitrava od 49 cm. visine, kojemu je ostalo sačuvano lice. Gornji je kraj praga izdjelan na zub visok 4·5 cm., koji je zahvaćao u dotični zarez nadvratnika (sl. 2). Prednja strana praga urešena je plohorezanom troprutastom četverostrukom krivocrtnom pletenicom, u pačetvornom polju, koje je od gornjeg ruba udaljeno 9·5 cm., od donjega 11·5 cm., od desnog i lievog po 3 cm. Pletenica je razdieljena na četiri nejednake skupine, od kojih je prva ozdô duga 61 cm. a gornje tri 33 cm., 37 cm. i 34 cm. Dva se traka provlače kroz sve četiri skupine, dočim su druga dva u svakoj od dviju srednjih skupina zastupana posebnim zatvorenim trakom. Nutrnja, pobočna strana praga, nakon 10·5 cm. debljine, izkopana je zarezom 3·9 cm. dubokim za naslon vratnice. Na vanjskoj strani praga netaknut je profil rimskog arhitrava, koji sastoji od pločice visoke 6 cm., žljebne letve v. 5·7 cm. i tri ploče od 13 cm., 13 cm. i 11 cm. visine, razstavljene odskocima od 8 mm. i 5 mm.

2. Nadvratnik koji je pripadao okviru istih vrati kao i opisani dovratnik. Dug je 1·42 m., šir. 22 cm. po sriedi, pri krajevima po 17·2 cm., jer je pri obadva kraja zarezan za 4·8 cm. visine s desne strane u duljini od 35 cm., s lieve po prilici 24 cm. Ima istu debljinu kao i opisani dovratnik. Nakon

*) Rednim brojevima opisanih komada odgovaraju brojevi dotičnih jim slika.

11·5 cm. debljine ima zarez za vratnicu, koji je udubljen 5 cm. pri lijevom kraju; ali pri desnom, počamši od sredine, ide prama kraju sve to dublji zlieb k izvrtanoj rupi, koja odgovara zarezu za nutrnje lice dovratnika. Ta je rupa služila za primanje vratničkog stožera; duboka je 9 cm., a ima u promjeru 6·5 cm. I pri lijevom kraju zareza ima rupa duboka 9 cm, sa 8 cm. u promjeru. I ona je služila za stožer vratnice. Po tomu nam je suditi, da su te vratnice bile na dva krila, premda su vrata bila prilično malašna, t. j. u svjetlosti visoka samo 1·845 m. a široka tek 0·83 m. Nego to nisu bila glavna nego pobočna, južna vrata bazilike, jer su tamo nadjena opisana dva praga. Poput ovih pragova izdjelani su pragovi na glavnom ulazu crkvice S. Barbare u Trogiru (VIII. v.), ostanci pragovâ od probitne crkve S. Marte na Bihaću (IX. v.), koji su sada u ogradi susjedna vinograda, i donji prag jednih vrata u pobočnoj sgradnji kod bazilike S. Marije u Biskupiji kod Knina (VIII.—IX. v.).

Lice tog nadvratnika narešeno je plohorezbom, koja zaprema pačetrovno polje udaljeno od gornjega ruba 2·5 cm., od donjega 5 cm. do 5·5 cm. S desne je strane prag odkrnut te se ne zna dokle je ures dopirao, a od lijevoj je ruba udaljen 16 cm. Na obadva kraja nadvratnika urezan je po latinski križ malo razširenih krajeva (*croix pattée*). Lievi je urezan na ravnom licu praga, vanka okvira uresa, desni na kraju urešenog polja. Različite su veličine. Lievi je visok 13 cm., a ima prečagu dugu 10·5 cm.; desni je visok 12 cm., a prečaga mu je duga tek 7 cm. Ures polja sastoji od 8 trakastih troprutastih polukrugova, kojima su središta na donjoj stranici pačetrovnog okvira. Polukrugovi su nepravilni i nejednaki, a tako su poredani i prepleteni, da krajevi jednoga dopiru do središta dvaju susjednih. Samo krajevi dvaju polukrugova, koji se stiču na sred praga, ne dotiču se, nego ostavljaju medju sobom 4 cm. prostora za latinski križ u srednjem polukrugu, koji je naskočen kao i polukrugovi. Na površini toga križa pak urezan je po sriedi drugi latinski križ, sličan onima na krajevima praga, koji tako ima na sebi tri križa. U praznom polju lieve polovice krajnog lievog polukruga urezan je naskočen krin.

Pri izvanjoj strani desnog kraja nadvratnika odrezan je na 21 cm. debljine komad u dubini usporedno sa dubljinom i širinom.

Tri ulomka drugog nadvratnika ili vjerojatnije grede (*trabes*) nad pregradom svetišta, kao što se opaža u crkvi S. Martina kod *Porta aurea* u Spljetu, sa nadpisom. Široki su u licu 23 cm., debeli su po 12 cm., a dugi su prvi 32 cm., drugi 66 cm., treći 40 cm. Površina lica razdijeljena jim je na tri diela. Donji veći dio zauzimalje nadpis, drugi je prazan ravan, a na trećem, gornjem najužem, teče niz plohorezanih kuka, koje su dvaput oko sebe smotane, te se dotiču medju sobom. Na prvom i drugom komadu zavijaju se kuke put lieve strane, a na trećem put desne; pa, pošto su

kuke na sredovječnim spomenicima vazda simetrično poređane, polovica jih put jedne, polovica put druge strane, treba uzeti, da od desne polovice grede treba još tražiti bar još komad od 58 cm. duljine.

3. Na prvom su komadu četiri kuke, a na njemu preostaje okruni dio nadpisa :

ΔΣΑΡΟΙ Ϟ

koji bi se mogao čitati : *D(ominu)s Apol(l)onius).*

4. Na drugom je komadu osam kuka jednako poredanih kao na prvomu. Nad svezom slova MA i slovom R pri desnom kraju ulomka valjasta rupa duboka 4·5 cm. dokida i gornji dio sveze. Na tom je ulomku ovaj dio nadpisa :

OSCONSTRICETC^oNFIRMARIC

MA u svezi.

U svoj duljini nije opaziti piknje za razstavljanje rieči, ili pokratice, jer je površina kamena dosta iztrošena. Ja bih se usudio predložiti ovo čitanje :

. . . . *os constr(u)i et confirmari c*

5. Na trećem su komadu četiri zadnje vitice na desnom kraju grede. Na njemu je ovaj dio nadpisa sa dvie pokratice.

NVTERAPBSA-

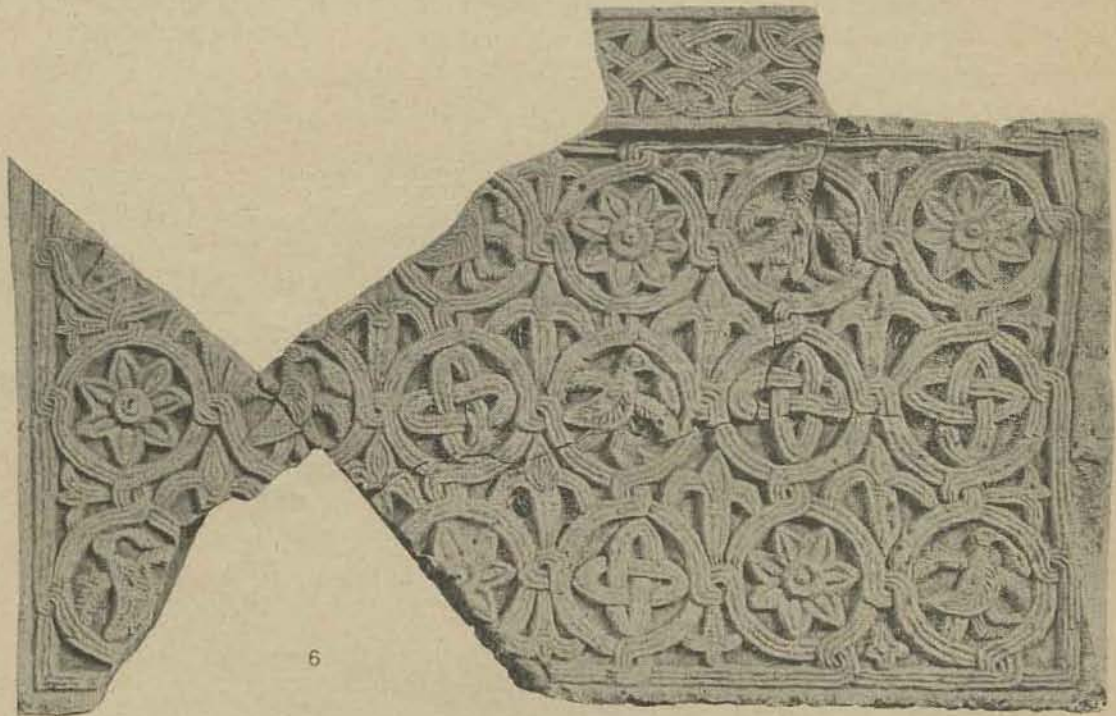
AL u svezi,

što bih ja od prilike čitao :

(. . . . *er)unt er(g)a p(res)b(ytero)s Al(exandrum et N^m).*

6. Plutej sa ograde svetišta, kojega su sačuvana četiri suvisla ulomka, po kojima se može da nadopuni cijeli plohoarezani ures. Nestalo je povećeg ulomka s gornjeg lievog kuta, drugog s obruba gornjeg desnog kuta i trećeg trokutnog pri donjoj lievoj strani. Bio je izdjelan skupa sa gornjim obrubnim nakićem. Nakiće je široko 17 cm., naskočeno 2 cm. nad licem pluteja. Sva površina nakića, osjeim po 2 cm. ruba s gornje i donje strane, urešena je plohoarezanom troprutastom, dvostrukom, uzlovitom pletenicom na dva reda polukružnih uzlova. Cijeli plutej skupa sa obrubnim nakićem, dug je 1·485 cm. visok 94·5 cm., pri donjem dielu je debeo 12·5 cm., a pri nakiću za 2 cm. deblji. Cijela donja površina pluteja, do 2 cm. daleko od donjnega, 4 cm. od desnoga, a 2·2 cm. od lievoga ruba, pokrivena je plitkim, plohoarezanim uresom sastavljenim od geometričnih, bilinskih i životinjskih elemenata. Razdioba je polja geometrična. U njemu su tri reda krugová, u svakom redu jih po šest, koji se dotiču medju sobom i tiču se stranicá pačetvornog polja. Obrub polja, kao što i krugovi sami, sastavljeni su od zatvorenih medju sobom sklopljenih komada troprutastih trakova, ovako. Četiri su kuta napravljena od četiri pravokutna mješovitocrtna trokuta, kojih je hipotenuza unutra svijena na četvrtinu kruga. Gornju i donju stranicu pačetvornog polja omedjašuju osnovice po pet, a desnu i lievu po dvajuh mješovitocrtnih istokračnih trokuta, kojima su kraci unutra svijeni na četvrtinu kruga. S otim trokutima sklopljena su u nutrnjosti dva reda, na kut obješenih

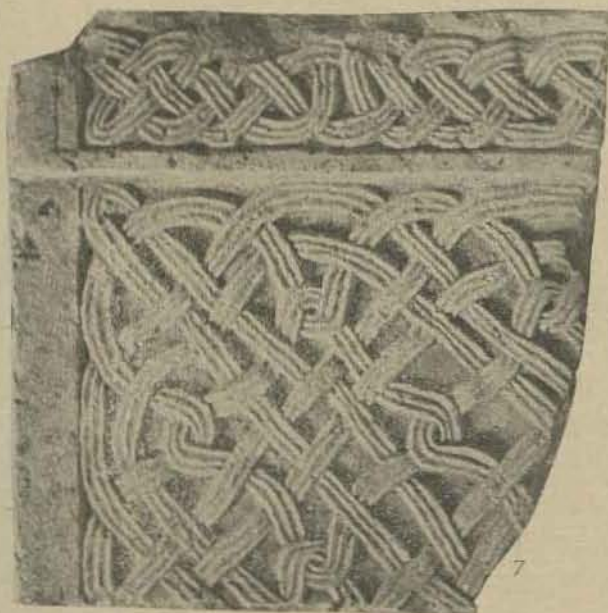
krivocrtnih, četvorina, u svakom redu jih po pet, kojima su stranice četvrtine krugova. — Dakako da su, osjem vrhovâ četiri prava kuta pravokutnih trokuta u kutima pluteja, svi ostali vrhovi kutovâ opisanih trokuta i četvorina zatupljeni u male polukrugove, koji, prebačeni preko polukrugova susjednih elemenata, sastavljaju sklopljene kružne poluuzlove, oblik, kojih je bizantinska umjetnost baštinila od rimskih klasičnih mozajika. Nutrnjosti svih četrnaest istokračnih trokuta, deset četvorinâ i osamnaest medju njima postalih krugova izpunjeni su svaki dotičnom liku prikladnim uresom; trokutu manje razvijenim, četvorine bolje razvijenim krinovima. Još su krinovi u trokutima vjenčićem okrenuti put stranicâ pačetvornog polja, a oni u če-

tvorinama su ustobočeni. Nadopunivši dva izgubljena trokutna ulomka pluteja s gornje i donje strane, izpada, da je u 7 krugova bila urezana po leteća golubica sa grozdom u kljunu, u 6 po sedmero- ili osmerolatična ruža, a u 5 po trakast, troprutan križni splet. Osjem prvog lievog okomitog niza krugovâ, gdje je ruža medju dvie golubice, u svim se ostalim nizovima ta tri motiva medju sobom izmjenjuju ovako: 2. ruža, golubica, križ; 3. golubica, križ, ruža; 4. ruža, golubica, križ; 5. golubica, križ, ruža; 6. ruža, križ, golubica. — Golubice su manje više svekolike prikazane u istom položaju okrenute na desno. Napominju živofinje utkane u krugovima bizantinskih tkanina (*leonatum*, *aquilatum* a možda jih je bilo i *columbatum*?). Krila su jim raztvorena, samo da budu mogle bolje pristajati u krugovima. Nego kako su se u doba gradnje naše bazilike golubice riedko predstav-

ljale u letećem položaju, pa je rezač bio nevješt za takovu predstavu, tako su one ovdje predstavljene kako obično kod stupajućih (gradantes) naših ploharezanih golubica VIII. i IX. vieka, t. j. u profilu sa sklopljenim krilima, a otvorena su krila pak posve nespretno pridjevena jedno nad ledjima a drugo izpod prsiju. I otvorena i zatvoreno krilo obradjena su poput pao-mova lišća, samo što su zatvorena još obrubljena prutkom kod svih golubica, osjem one u petom redu. Kao obično kod svih golubica na staro-hrvatskim spomenicima, i kod ovih zaprema oko svu glavu. U kljunu drže po dugoljast ne obrubljen grozd. Kao obično nesgrapno izradjene, noge su troprutaste sa popriečnom troprutastom podvezom više prstića. I repovi su predstavljeni kao komadi troprutasta traka. Ruže imaju po sriedi velik krug sa naskočenom probivenom pupicom u središtu. Krinovi imaju i latice i peteljku troprutaste.

Obrub i razdioba ovog krasnog pluteja izvedene su na isti način kao na jednom pluteju na kojemu je 8 krugova u dva vodoravna reda u crkvi S. Marije in Trastevere u Rimu iz 827. god.¹ Krugovi su na rimskom pluteju svi urešeni samo 7mero i 8mero letičnim ružama, tri četvorine krugovina u jednomu od kojih je ruža savijenih latica, u drugom trokutni krivo-ertrni uzao a u trećem poput zmije smotana crta. Samo pet istokračnih trokuta izpunjeno je krinovima jednako upravljenih i izradjenih kao na našem pluteju. S lijeve strane ima u debljini izdjelan muškić za spojenje sa lezenom.

Kao i svi ostali ulomci Koljanske bazilike, i ovaj je plutej od biela gusta vapnenjaka.

7. Ulomak drugog pluteja sa ograde svetišta. Dug je ukup. 67 cm., šir. 61·5 cm., deb. 11·5 cm. Kao što ima skoro istu debljinu, sva je prilika da bude imao i ostale dvie protege kao i plutej br. 6., kojemu može biti sačinjavao pendant na prednjoj strani ograde svetišta.

Sačuvan mu je gornji lievi ugao. Ima, kao i br. 6., obrubno nakiće izdjelano od

iste ploče, ali naskočeno nad njom 3 cm., a široko 16 cm. Pačetvorno polje tog nakića, na 2 cm. daljine od gornjeg i donjeg, a 6·5 cm. s lijeve strane,

¹ Cattaneo „L'arch. in It. dal sec. VI. al Mille“, str. 158.

izpunjeno je četverostrukom troprutastom pletenicom na skupine sastavljenom poput one na opisanom dovratniku br. 1. Donje je veliko polje pluteja svekoliko urešeno mješovitocrtnim hasurastim pletenom u glavnom sastavljenim poput onog prekrasnoga na pluteju od biela mramora nadjenom medju bogatim ruševinama starohrvatske biskupske bazilike Sv. Marije u Biskupiji kod Knina.¹ Na biskupinskom pluteju daje se ures nadopuniti u osamnaest dvostrukih troprutastih susredištnih krugova poredanih u šest okomitih redova, koji su isprepleteni sa dvostrukim dijagonalnim pravocrtnim troprutastim trakovima, koji se unakrst križaju, svaki put sa četiri križališta, toliko u sredini krugova, koliko i u sredini desetorice krivocrtno četvornih elemenata, koji pomažu sastavljati velike krugove, na isti način kao što sastavljaju krugove i na opisanom pluteju br. 6. Četiri srednja mala kruga srednjega reda su zatvorena i samostalna, dočim je svih ostalo 14 naokolo pluteja sastavljeno od jednog jedinog traka, koji ide oko cijelog polja pluteja, pa se tako uvija i izverugava, da, u isto doba sastavlja i male krugove i izvanjske polovice okolnih velikih 14 krugova. Na koljanskom je pluteju sve isto kao na biskupinskom, samo je manje komplikovan po tomu što na njemu ne i ma malih krugova. Na biskupinskom se pluteju restaurovana pravocrtna hasurasta mreža pokazuje sastavljena od četiri zatvorena, dva manja a dva veća komada, simetrično pravokutno izprekrižana, koji se u pregibima, pri stranicama polja, krivocrtno uvijaju, izbjegavajuć tako kutne prelome. Sudeć po sačuvanom komadu, na koljanskom je pluteju hasurasta mreža bila jednako sastavljena, kao i na biskupinskom.

8

8. Ulomak praga nadvratnika dug 43 cm., šir. 25 cm., deb. 13·5 cm. Na trećini širine ima naskočenu pločicu debelu i visoku po 3·5 cm. Gornja se strana praga otanjuje prema rubu, te je koso odsječena. Na toj kosoj plohi ploharezan je niz oduljih kuka, nagnutih put desne strane; pet njih na broju.

Pred prvom kukom s lijeve strane ima 5 cm. širok okomito stojeći zarub praga, koji svjedoči, da je ulomku s lijeve strane odkrnut tek pomanji komad praga. Na donjem dielu ulomka teče ulomak nadpisa bez razstavnih pikanja i sa jednim samim pokratnim znakom:

ONS^TRISE^T E CONFIRMARI COR(TRVI, ET, NFI i MAR u svezi.

Sedmo slovo rek bi da sadrži svezu CG. Ja bih ovaj nadpis, u kojemu je sadržaj poput onoga na ulomku 4, čitao od prilike: *clonstrui*

¹ Prof. Don Fr. Bulić: Hrvatski spomenici, Tab. XIII.

. . . . *et confirmari cor(onidem) coronis* ima isto značenje kao *fastigium, culmen*, dakle uobće završetak, vienac kakve sgradje.

9.

9. Ulomak kao desnog donjeg kraja tegurija ciborija. Dug je 43·5 cm., šir. najviše 20 cm., deb. 11·5 cm. Ima pri gornjem rubu, a to je bio pri desnoj kosoj strani tegurija, četiri ciele i komad pete penjuće se kuke. Od polukružnog donjeg pojasa sa nad-

pisom razstavljala je kuke sad izkresana naskočena pločica, običajna na starohrvatskim tegurijama, a sačuvana je i na opisanom ulomku praga br. 8. Ulomak nadpisa sastoji od dva diela: donjega, i obrnutog gornjega. Na donjem komadu piše:

≡ OBOLEUOS EAN = . . *obolelios ean* (?) IO u svezi,

na gornjem EIOS = . . . *evos*.

Pokratica je nad slovima BO.

10. Ulomak nadvratnika poput opisanih br. 3, 4 i 5 i poput br. 8. Dug 20 cm., šir. 21·5 cm., deb., bez srednje okrnute naskočene pločice, poput one u br. 8, 12 cm. S gornje mu je strane od niza kukâ sačuvana jedna ciela i polovice od druge dvie. Od nadpisa ostaju gornji dielovi slova: 'PE' to jest *pe(m . . .)*

11. Ugao nekog komada. Deb. 12 cm. Ima u debljini s lieve strane zlieb dubok 2·8 cm., šir. 4·5 cm., kao što ga imaju lezene ograde prezbiterijâ, rad utvrđivanja sa plutejima, a, na sred donje i sa stražnje strane, po rupu od 2 cm. u promjeru a duboke 6·5 cm. i 5·5 cm., koje se medju sobom sastaju i probivene su za primanje kakve kovinske spona. Okrnuta naskočena pločica po sred lica ulomka, kao da se je uvijala oko kuta na četvrtkrug. Nad njom je ostanak jedne obrubne kuke. Pod pločicom je oko kuta ostanak nadpisa.

MERIN EN

zar (*Trepi*) — ili (*Brani*) *merin en*

12. Tanki krnjatak, kao nadvratnika ili nakića pluteja. Dug 22 cm., šir. 12 cm., deb. 3 cm. Na njemu je plohorezan početak pletenice ili pletera, a pri kraju su mu ostanci gornjeg i lievog kraka urezana križa.

13.¹ Ulomak pluteja, deb. 11 cm., dug 29 cm., šir. 12·5 cm. Na njegovoj su površini ostanci urezana pletera troprutastih trakova.

14. Ulomak lezene izmedju plutejâ ograde svetišta, šir. 22·8 cm., deb. 15·2 cm., vis. 49 cm. S desne je strane ravno iztesana, s lieve ima zlieb

¹ Na slici je pod tim brojem pogrešno došao neki ulomak staro-rimski, mjesto ovdje opisanog starohrvatskoga.

za primanje plutejeva mužkića, šir. 5·5 cm., dubok 3 cm. S dolnje je strane cjelovito sačuvana. Na licu je ozdô ravna ploha visoka 10·7 cm. Nad njom počimlje ures. Plohorezano pačetrovno polje zaokvireno je trakom 3 cm. širokim. Na tom je traku plohorezano uže medju dvie pločice. Polje je izpunjeno četverostrukom troprutastom pletenicom, sastavljenom na način, da se niz u dodirnim točkama zauzlatih krugova spliče sa dvie vodice, koje se medju sobom križaju u središtima krugová.

15. Trokutni pravokutni ulomak ugla pluteja debelog 10·2 cm. Jedna je zatezica duga 37 cm., druga 22 cm. Pri kraćoj joj je kateti u debljini ostatak mužkića za utvrđenje pluteja s lezenom, debeo 4·2 cm. visok 2·8 cm. U debljini sa strane druge katete opažaju se ostanci odkresana akantusova lišća sa kakva starorimskog nakića, od kojeg je plutej bio izdjelan. Na licu, daleko od jedne katete 2 cm, od druge 2·5 cm., plohorezan je troprutast pleter, rek' bi onako sastavljen, kao i na pluteju opisanom pod br. 7., kojega bi i mogao da bude donjim desnim kutom, kad se tomu nebi protivila nešto manja debljina ovog ulomka i manja širina uresnih trakova nego li na pluteju br. 7.

16. Ulomak možda trokutnog tegurija ciborija, od kojeg se sačuvalo 12 cm. debljine skupa sa naskočenom pločicom. U debljini ima s jedne strane kao mužkić za utvrđenje sa susjednim komadom, a s druge strane prelomljenu rupu za primanje svornjaka. Pri rubu lica mu je plohorezan početak troprutaste dvostruke pletenice, a do nje, na žliebiću urezanu na naskočevoj pločici, urezani su početci spojenih lukića na troprutastim pilastrićima, kao na istom mjestu poznatog bolskog tegurija S. Todora.

17. Ulomčić kao od lezene izmedju plutejâ, od vapnenog mačka (tufa calcare). Dug je 9 cm., šir. 7 cm., deb. 2·5 cm. Na njegovoj se površini opaža oko kuta obrub uresa sa dvostrukom dvôprutastom pletenicom, a u polju kao komad glave sa kosom 1 cm. naskočenom i oko nje kao dvoprutastim koturom svetinje.

18. Nečesov ulomak vis. 10 cm. U debljini klinasto napravljen, put lieve strane sve to tanji, dug 15·5 cm. Na prednjem su mu licu urezane, jedna do druge dvie kuke.

19. Krnjatak ploče debele 9·5 cm., dug 16 cm., šir. 7·5 cm. Uz kraj mu je urezana zarubna pločica, široka 2 cm., a pod njom se opažaju ostanci troprutasta pletera.

20. Krnjatak ploče, na kojoj je bila plohorezana troprutasta hasurasta pletenica. Dug je 15 cm., šir. 8 cm., deb. 5 cm.

Ulomci br. 21, 22, 23, 24, 25, 26 i 27 su ulomci gornjih uglova malih nadstupina. Prva tri imaju po dvie volutice (zavojice), koje se sastaju pod pre-tankim abakusom, a imaju medju sobom za starohrvatske nadstupine karakterističan okomiti svitak. Br. 24, osjem dviju kutnih zavojica, od kojih jedna pripada jednom, druga susjednom licu nadstupine, ima još s jedne

strane i drugu zavojicu koja se simetrično razgranjuje od one pri uglu. Br. 25 ima tek krnjatke ugleh zavojica. Tako i 26. Na 27 je sačuvan svitak pod abakusom sa jedne sredine lica, a uz njega ulomci simetrično do njega dopirućih srednjih zavojica.

43.

28.

33.

25.

28a. Ulomak 6·5 cm. dug, 3·5 cm. visok je odlomljen kraj srednjeg diela ulomka nadstupine br. 28^b, koji je visok 15 cm., a ima u premjeru s gornje strane 20 cm., s dolnje 18 cm. Pod tim pristaje još uži krnjatak br. 28^c, na kojemu je ulomak dna nadstupine sa početnom pločicom i rupom za čiviju u sredini dolnje strane, kojoj premjer iznosi oko 13 cm. Taj je krnjatak visok 8 cm., a ima naokolo urezane početke triju peteljaka listova, od kojih je srednja obrubljena, te ima po sriedi penjuće se usporedne crte, poput riblje kosti, a dvie joj susjedne su usporedno jedna tro-, druga četveroprutasta. Najveći ulomak te nadstupine 28^b, pokazuje da je imala dva reda lišća, u svakom po 8 komadâ, tako da su listovi gornjega reda izlazili između dva donja, kao akantusovo lišće korintske nadstupine. Peteljke gornjeg reda lišća su sve obrubljene, dvakrat podvezane izpod plojke, te završuju u šiljak iznutra izrezan na željud.

Brojevi 29, 30, 31 su takodjer krnjatci donjih dielova nadstupinâ sličnih onoj 28, sa rupom po sriedi dolnje strane za čiviju koja je utvrđivala nadstupine na debla stupčićâ.

Br. 32 je gornji dio takove nadstupine, i to od otupljena ugla, sa dvie zavojice i svitkom medju njima. Deb. je 10·5 cm., dug 16 cm., šir. 12·5 cm., što po prilici odgovara njegovom polumjeru.

33. To je donji dio nadstupinice, sa rupicom za čiviju u donjoj strani, kojoj je 12·8 cm. u premjeru. Naokolo donjeg diela sačuvana su tri od 8 zliebića medju dvostrukim pločicama koji s gornje strane završuju u polukružne lukiće duboko izkopane u 45° na dvor nagnutoj površini. I obrubi lukića su dvoprutasti. Medju lukovima su urezani naskočeni pupoljci. Nad redom luková je lečasto izbočena dvoprutna pločica, nad kojom je možda dolazio red lišća.

34. Ulomak gornjeg diela nadstupinice poput prije opisanih. Na njemu se vide dvie zavojice razstavljene svitkom, koji je poduprt krajevima dvajuh pod njim stojećih listova. Svitak je ozađa osamljen rupom. Listovi pod svitkom bit će imali plojku razdieljenu na tri zubića, sa željudom po sriedi, a pod njim dvostruku vodoravnu podvezu. Sredina je okrnuta, a s druge se strane vidi kraj još jedne zavojice. Dug je 19·5 cm., vis. 15·3 cm., deb. do 6 cm.

35. Poveći ulomak sličan opisanomu pod br. 16., samo što mu je sačuvana sva debljina od 14 cm. sa naskočenom pločicom. Dug je 18·5 cm.,

širine mu je sačuvano 21 cm. Na vanjskom rubu širokom 8·8 cm. urezana je troprutasta dvostruka pletenica, za kojom dolazi žlieb 3 cm. široke naskočene pločice, urešen prostim lukićima. S druge strane pločice je teke nagnuta ploha, na kojoj su ostanci triju zarubnih kuka.

36.

36. (Vidi sliku). Srednji dio na sva tri kraja okrenuta trokutna tegurija ciborija sa polukružnim lukom s donje strane. Visok je 52 cm., na najširem mjestu širok 52 cm., debeo, sa svom naskočenom izkrnutom pločicom, koja je niz obedvie kose stranice dielila timpan tegurija od vanjskog obruba, 15 cm. Kut u vrhu iznosio je 58°. Uz obedvie kose izvanjske strane tegurija teče niz velikih dvakrat zavijenih kuka na kratkoj stapki. Na sred timpana, kao na

mnogim drugim starohrvatkim trokutnim tegurijama, je latinski križ teke razširenih krajeva, koji završuju u dvie, u VIII i IX vieku običajne, kuke različite veličine. Vas je križ zarubljen uzkim rubom, te mu je površina urešena nepravilno plohorezanom troprutastom, dvostrukom pletenicom, koja ima tri prekrizja u gornjem kraku, četiri u donjem dva u desnom, a jedno u lievom kraku. Sredina je prazna. Na krajevima krakova križa pletenica završuje na kute. S desne i lieve donje strane križa stoji po golubica prama njemu okrenuta, držeć grozd u kljunu, ali ne viseć, nego ukočeno uprav u produženom smjeru kljuna. Oko je kao na golubicama pluteja br. 6. Kratak vrat ima srednju prugu, od koje desno i lievo izlaze popriečne pruge. Listu sličan trup je dvakrat uzporedno obrubljen, te ima uzdužno rebarce. Rep sastavljaju tri uzporedna prutka. Noge su napravljene kao na golubicama spg. pluteja. Od desne golubice ne ima nego prednja polovina i kraj jedne noge u zavojici križa. Rub oko luka tegurija širok je 7·5 cm. Na njemu piše:

T ET EVM OMI

to jest: *t et cum om(nibus)*

37. Krnjatak kao praga, česa li, dug 12 cm., vis. pri kraju 10·5 cm., deb. 6·5 cm. Ima na sebi kao svršetak nadpisa sa imenom TIR zar (*Trpi-* ili *Branim*)ir.

38. Krnjatak neke ploče debele 9·2 cm., dug 13·2 cm., širok najviše 7·7 cm. Na njemu je plohorezan ostatak kao dvostruke, troprutaste pletenice, te uzeta i komad troprutasta traka.

39. Malašan 12 cm. dug, 3·5 cm. šir. krnjatak neke uzlovlite troprutaste pletenice, debele najviše 3·8 cm.

40. Ulomak zar gornjeg ruba pluteja, dug 24 cm. širok najviše 27 cm. a od debljine sačuvano je najviše 8 cm. Ima s jedne uzdužne strane uza živ brid ploče porub širok 3·5 cm. Na licu je plohorezan ostatak četverostruke, troprutaste pletenice. Taj je komad vas posmedjio jer je bio čuvan negdje u kući.

41. (Vidi sliku iz početka uz br. 1.) Ulomak ploče debele 14 cm., dug 14·5 cm., šir. 17·5 cm. Dolnja mu je strana ciela. Na licu joj je urezan ostatak pravog prosto-hasurasta pletera, kojega su se s dolnje strane sačuvali prelomi troprutastih trakova, koji se pravokutno križaju. Nego pošto je ploča s druge strane izdjelana kao blazina proste jonske nadstupine sa prostim oko blazine urezanim usporednim (istosmjerno sa duljinom, žliebovima (kanelurama), to se vidi, da je malo okrnuta i od gornje strane, te da plohorezani ures nije upravo pleter nego komad prave šesterostruke pletenice.

42. (Slika uz onu br. 41 i 1). Rek bi ulomak kraja praga nadvratnika, kojemu je na 8 cm. iza lica urezana slomljena rupa, koja je imala u premjeru 8·5 cm. U koliko je sačuvan, visok je 16 cm., dug od živog kraja 19·5 cm., širok 24 cm. Pri kraju mu je na licu nepravilno urezan latinski križ, a do njega počimlje zarubljen okvir, u kojemu je početak neke, zar četverostruke, troprutaste pletenice.

43. (Slika mu je uz br. 28). Dobar dio visoke nadstupinice ciborija, slične onima kojih su ulomci opisani pod br. 28. Ovdje je gornji dio nadstupine. S gornje strane, ali ne upravo po sriedi, je rupa duboka 7 cm. Sačuvani komad je visok 27 cm. Na sred jednoga je lica svitak medju dvie zavojice, koje su se pak simetrično spajale, s onima koje su hodile prama uglovima nadstupinice. Od gornje površine nadstupine, do gornjeg ruba gornjega reda lišća ima 9·5 cm. visine, a taj je red lišća visok 10·5 cm. Peteljke su listovâ široke po 4 cm., a medjuprostori medju njima po 2 cm. Gornji široki kraj plojkâ listovâ naginje skoro vodoravno na dvor. Susjedne se plojke listovâ sastaju izpod svitka, i tvore rek bi naokolo nadstupine cjelovit kotač, a na dolnjoj su strani trozubno narezane; dočim su skroz trozubni rubovi plojkâ dolnjega reda lišća nadstupine, kojega je sačuvan gornji dio svih osam listova naokolo. Premjer nadstupine pri sredini visine gornjeg reda lišća iznosi 18 cm. Iza svitakâ i medju gornjim krajevima listovâ je prošupljeno.

44. Krnjatak gornjeg kraja debla obla stupčića sa rupom kroza sredinu va čiviju, s kojom se je utvrđivala nadstupina. Visok 8 cm. Polumjer

gornjeg tanjeg kraja 6 cm. Pločica, koja ga obrubljuje, visoka je 1·9 cm., a pružena je 0·5 cm.

45. Ulomak kao pluteja, ili lezene izmedju plutejâ, dug 30 cm., šir. 10·5 cm., debeo najviše 10 cm. Na licu do ruba široka 2 cm. opažaju se ploho rezani ostanci nekakve pletenice.

46.

46. Ulomak jednog kraja lezene izmedju plutejâ. Visok 26 cm., širok 28·7 cm., debeo 15 cm. S jedne strane, u debljini, 9·5 cm. daleko od kraja, ima početak žlieba široka 6 cm., duboka 3 cm. za primanje mužkića pluteja. U glavi pak ima prama strani gdje je spomenuti žlieb, zarezan po sriedi žlieb do kraja, dug 9·5 cm., šir. 2·7 cm., dubok 1·5 cm. sa rupom pri kraju dubokom 3·8 cm., za primanje kovinske spone. Pri drugom kraju iste glave, na 8 cm. daleko od kraja, probivena je rupa za čiviju, koja je možda utvrđivala na lezeni stojeći stupčić. Ta je rupa duboka 2·5 cm.

51

49

48

47

Lice je tog ulomka lezene sve unaokolo zarubljeno obrubom širokim 3·5 cm., koji, medju dvie uzahne pločice, ima ploho rezano uže. Polje je urešeno pleterastom pletenicom sastavljenom od parovâ susredištnih troprutastih na četiri mjesta medju sobom zauzlatih krugova, kroz koje se provlače četiri u središtim hasurasto križajuća se takodjer troprutasta traka.

Pet ulomaka valjastih, pri dnu debljih, gori ostanjujućih se debla stupčićâ:

47 i 48, (Vidi pril. sliku) su ulomci s donjih krajeva dvaju stupčićâ. Premjer jim u dnu iznosi 14·5 cm. do 16 cm. jer oblina nije posve savršena. Pri donjem su kraju opasani troprutastim pojasom, širokim 3. cm., a izpod njega je još nešto bilo. Taj pojas, obično kod ovakovih stupčićâ, zastupa podstupinu. Br. 47 je dug 52 cm., 48, 37 cm. Na br. 48 je s jedne strane lagano uparan latinski križ dobro razširenih krajeva.

49. Ulomak stupčićâ iste debljine, kao dva gori opisana. Potiče sa sredine debla, a dug je 48 cm.

Ulomci stupčićâ br. 50 i 51 potiču sa gornjih krajeva debla i nose ostanke pločice. Br. 50 ima još u glavi sačuvanu četverostranu bridnjastu gvozdenu čiviju, olovom obilato zalivenu, koja strši na dvor za 4 cm., a stranice su joj šir. 12 mm. i 11 mm. Uslied razpiranja čivije glava je debla s jedne strane razpukla. Taj je ulomak dug 26 cm. Premjer mu s gornje strane iznosi sa pločicom oko 14 cm. Pločica je visoka 2 cm. a strši na dvor nad deblom za 7 mm. Br. 51 je na krnjo-

tini glave sačuvao rupu za čiviju duboku 5·5 cm. Njemu je sva pločica izkrnjena, a dug je 26 cm.

52. Ulomak ploče dug 66 cm., šir. 48 cm., deb. 8·8 cm. S gornje je strane zaokviren pločom širokom 5 cm., te plosnatim oštrobridnim trakom širokim 3 cm. Polje je duboko 8 mm. Otraga ima 9 cm. daleko od kraja četvornu udutinu sa stranicom od 17 cm. i 18 cm., duboku 2·7 cm.

53.

54.

53. Cjelovit i tek malo pri jednom uglu i u žliebu okrnut pilastric (lezena) medju plutejima sa ograde svetišta. Dug je 1·1 m., širok 31 cm., deb. 15 cm. Ima u debljini s jedne strane žlieb 11 cm. daleko od jednog kraja, širok 6 cm., dubok 4·3 cm., koji ima pri jednom kraju rupu duboku 6·5 cm., a široku u promjeru koliko je sva širina žlieba, samo što u dnu završuje šuplje jajasto. S jednog mu je kraja na licu rub širok 7 cm. a s drugih strana po 3·5 cm. Kao na ulomku pilastra br. 46, obrub urešenog polja sastoji od plohorezana užeta medju dvie uzke pločice. Polje je urešeno krasnom, jedinom te vrsti na do sad poznatim graditeljskim spomenicima, uzlovitom troprutastom pletenicom, poput one na opisanom obrubnom nakiću pluteja br. 6, samo što je još po sriedi preko pravokutnih križališta trakova još izprepletana drugim zatvorenim troprutastim trakom, koji se svija preko sebe tako da sklapa

sedam krugová oko sedam spomenutih križališta. Krugovi idu usporedno i imaju iste polumjere kao i polukružni uzlovi.

54. Lezena sa pregrade svetišta pri ulazu u prezbiterij, sdružena sa donjim dielom stupčića s kojim je bila monolitno izdjelana. Sama lezena visoka je 1·43 m., a ulomak stupčića nad njezinim lievim gornjim kutom drugih 29 cm. U dnu ima 12 cm. ravna ruba, a s desne i lieve strane po 2 cm. S gornje strane stoji rub koso, tako da je pri jednom kraju širok 4 cm., pri drugom 5 cm. Polje je urešeno plohorezanim 1 cm. naskočenom troprutastom, krasnom, uzlovitom tako sastavljenom pletenicom, da se polukružni uzlovi s jedne i druge strane medju sobom prepliću. Uprav takove

pletenice nahodimo na obrubnom nakiću dvajuh pluteja starohrvatske crkvice S. Stjepana u Jesenicam u Poljici¹, kao što i na jednom pluteju iz X. vieka u spljetskoj Krstionici². Vanka hrvatskih zemalja takovih pletenica nije jošte nadjeno.

Stupčić nad lezenom ima 14·5 cm. u premjeru. Pri dnu su mu mjesto podstupine dvie koso zarezane pločice po 1·5 cm. široke, 0·5 cm. naskočene, te ravan pojas od 2·5 cm. širine, a nad njim troprutast pojas 3·2 cm. širok.

Zada i s lieve strane je površina lezene gladka, a s desne, 12 cm. niže gornjeg ruba, ima rupu okomito usječenu, 4 cm. široku, 12·5 cm. dugu, a duboku 5 cm. za utvrđenje s odnosnim mužkićem susjednog pluteja.

55. Ulomak praga širok 21·5 cm., dug 16 cm.; debeo, bez naskočene pločice, samo 14 cm. (Vidi sliku uz br. 1.) I on ima, kao ulomci br. 3, 4, 5, 8, 9, 10 i 11, s gornje strane jednu cielu i utarke dvijuh kuka, a s dolnje ostatak nadpisa:

PEA

56. Malahan ulomak 10 cm. dug, 8 cm. širok, a najviše 7 cm. debeo. Do obruba 2 cm. široka, ima početak nekakva plohorezana troprutasta pletera.

Sudeć po izradbi i po motivima uresa, kao i po paleografiji slova na opisanim ulomcima Koljanske bazilike, može se reći da ona poliče iz svršetka VIII, ili, što je najvjerojatnije, iz IX vieka.

(Nastavit će se).

¹ D. Petar Kaer. Prinosak k spomenicim iz dobe hrvatske narodne dinastije. Prilog br. 1. god. 1890. „Buletino di arch. e st. dalm.“. Slike br. 1 i br. 4.

² Prof. Dr. Fr. Bulić. Nav. dj. Tab. XV. st. 44.

Još o hrvatsko-bizantinskom slogu.

»*Stimmen muss man wägen, nicht zählen*«, rekao je proslavljeni njemački pjesnik Lessing, a pridružujem se i ja tom njegovom pravednom prosvjedu protiv zabašurivanja istine i pravice, ne logičnim razlaganjem i nepobitnim svjedočanstvima, nego množinom jednakih, vazda istim nedosljednostima, istim protuslovljima, istim doskočicama poduprtih glasova. Niemci su velik, slobodan, bogat i prosvietljen narod, koji ima mnogobrojne svoje zastupnike pri svakoj grani i ogranku znanosti; pa jih ima tako i u starinarstvu i u povjesti umjetnosti, koliko u obće, toliko i za pojedina razdoblja. Koliko li ne ima samo njemačkih radnika, zaposlenih na polju povjesti sredovječne umjetnosti! Neka se samo otvori jedno novo pitanje na tom području, pa da vidiš tu silesiju Niemaca, koji će se zauzeti oko njegova pretresivanja i riešavanja! Jedno je od takovih pitanja i ono, da li su Longobardi — germansko pleme, koje je vladalo u sjevernoj Italiji od druge polovine šestoga do prama svršetku VIII. vieka — začetnici graditeljskoga i kiparskog sloga, koji je svoje, sad češće, sad rjedje tragove ostavio po mnogim zemljama, koje se protežu od Kavkaza i od Sirije pa preko balkanskoga i apeninskoga poluotoka sve tamo do obalâ atlanskoga Oceana, a potiče iz vremena od VII do XI vieka. U svezi s tim glavnim pitanjem stoji drugo, takodjer prezlameno, navlaš za povjest prosvjetnog razvitka starih Hrvata, koji su u to doba naselili bili sjeverozapadni dio balkanskoga poluotoka i tamo osnovali bili svoju kršćansku kraljevinu, jesu li i oni, i u koliko, sudjelovali u razvitku tog umjetničkoga sloga. Prvo i glavno pitanje je starije, te ima preko sedamdeset godinâ da se pretresa i razvija, tako da se je o njemu skupila do sad posebna književnost, a nije ipak još došlo doba konačnog njegovog riešenja. Drugo je pitanje nastalo povodom sjajnih uspjeha, što jih je postiglo naše kniževno starinarsko društvo kroz ovo malo godinâ svojega obstanka. — Niemci su navlaš ovih zadnjih godina uprli svu snagu oko riešenja prvoga pitanja u smislu, da jesu baš Longobardi začetnici njima suvremenog sloga, koji da se dakle može i nazivati longobardskim. Neki su od njih već počeli da se obaziru i na naše starohrvatske spomenike, pa, radi njihove srodnosti i suvremenosti sa tobožnjim longobardskim, hoće i njih da nazivlju tim imenom. Ja sam se do sad u javnosti četiri puta bavio pitanjem o slogu starih hrvatskih spomenika: najprije u »Viestniku hrvatskog arkeološkoga društva u Zagrebu« u ocjeni knjige

prof. Dn. Frana Bulića »Hrvatski spomenici«; zatim u govoru izrečenom prigodom otvorenja »Prvog muzeja hrvatskih spomenika« u Kninu, na Bartulovo g. 1893.; treći put, obširnije, u ovogod. 1. broju ovog časopisa; a četvrti put pak govorio sam talijanski o istom predmetu na ovogodišnjem II. međunarodnom kongresu kršćanskih arheologa u Rimu, i to baš na 3. sjednici III. odsjeka, kad sam prikazao novo otkrivenu staro-hrvatsku baziliku u Koljanim kod Vrlike. Osjem predsjednika prof. Guidi-a, te prof. Pefit, Benigni, Marroquin, Osorio i tolikih drugih članova odsjeka, bili su prisutni na mojem izlaganju još prof. Dn. Frano Bulić, prof. rektor bečkog sveučilišta Dr. W. A. Neumann i prof. Milutine. Radi kratkoće vremena, pitanje o slogu naših spomenika nije se moglo obširno pretresati. Svakako je prof. Bulić podupro moje mnjenje; prof. Milutine je potvrdio, da se srodni spomenici nahode, i na Kavkazu; a i prof. Neumann je iztaknuo, da jih srodnih ima i u Siriji, dapače i na brdu Sinaju. Ostali su prisutni članovi odsjeka, a naročito profesori Guidi i Benigni povladjivali mojem razlaganju, u znak da pristaju uz moje mnjenje, da ne ina longobardskoga sloga, da se slog naših spomenika može zvati *hrvatsko-bizantinskim*, a onaj suvremenih jim talijanskih *italo-bizantinskim*.

Sad, nakon kongresa, i ne spominjuć mojega predavanja, premda ga je slušao i razumio, u ovogodišnjoj IV. svezci »Mittheilungen der K. K. Central-Commission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale«, a u članku pod naslovom »Bericht über die im Jahre 1899. ausgeführte Reise in Dalmatien«, hoću u doslovnom prevodu da prikazem našim čitaocima što isti profesor Dr. W. A. Neumann piše o Kninu i o starohrvatskim spomenicima (str. 200—201):

Knin.

»Ako je iljen koja točka u nutrinosti Dalmacije prikladna za boravište onih koji boluju na živcima ili kao klimatično lječilište, to je kninska tvrđava, do čije se visine lako dopire u ugodnu drvoredu, prilično širokim putem. Ne bi bilo teško da se preurede za stanovanje nekolike među sobom razstavljene sgradje. Franovci¹ su postavili čuvara, i rek' bi da će tako biti zapriečeno daljnje raznašanje gradiva. Na najvišem mjestu, gdje bi se moglo pomisliti, da je bio hrvatski kraljevski grad, još su sačuvani duboko u litici usječeni hodnici. Divan pogled doli na ravnicu, kroz koju teče ovdje još mlada Krka.

Knin, koji je spomenut već od Konstantina Porfirogenita (956) pod imenom τὸ Τεχνόν, dobiva pri svršetku hrvatskog kraljestva zlamenitost prijestolnice u državnom i crkvenom obziru. Već pri svršetku 11. stoljeća, kralj je Petar Krešimir III. (vlad. 1052—1074) prenio bio prava i punomoći kojih je do tada bio nosiocem biskup ninski, na biskupiju kninsku, pa Knin može tako da se smatra sjedištem hrvatskoga prvostolnika (prisp. Farlati I. 158,

¹ Nisu Franovci, nego »Hrvatsko starinarsko društvo«.

Opis tvrđave, IV, 280: Episcopi Tinnienses; i Stjep. Zlatović u »Starohrv. Prosvjeti« 1896, str. 148 i sl.). Ipak je biskup, kao dvorski dušobrižnik (Episcopus regius, Palatinus, Croaticus), koji je istodobno bio kancelarom i čuvarom pečata, morao s dvorom da putuje po kraljevini, tako Farlati n. m. str. 281. Sada kralj ugarski podjeljuje taj biskupski naslov jednomu kaločkomu kanoniku.

Imamo li kraljevski gradac gori na brdu S. Spasa (Spas), onda starinsku stolnu crkvu S. Marije treba tražiti doli na desnoj obali Krke, 1 km daleko od današnjeg grada, gdje su 1885 god. pri gradnji željeznice na tlu, koji se i još danas Kapitulom nazivlje, otkriveni temelji trobrodne bazilike. Crkva je postojala još 1688 g. kad je Knin bio preotet Turcima.

Ime *Kapitul* nagoviešta na utemeljenje stolnog Kaptola, koji je posjedovao svoj stan na brežuljku uza stolnu crkvu. Farlati n. m. str. 281, govori još o veličanstvenim ruševinama. Od 1203 g. poprimi ona još jednog naslovnog sveca, S. Bartula, uz glavnu pokroviteljicu, svetu Djevicu Mariju.

Na žalost ne mogu da se okoristim sa po svakom izgledu vrlo poučnim sastavkom u »Starohrv. Prosvjeti« 1895, str. 35, gdje se nahodi mnogo toga o opatima samostana S. Bartula u Kninu, jer ne razumijem hrvatski. Ipak napućujem na njega. Bulić pripovieda u *Ephemeris Bihačensis*, str. 13, da kninska biskupska stolica nije više bila pokrivena iza kako su Mlečići 1688. zaposjeli tvrđavu, nego da su dapače i zidovi crkve upotrebljeni kao kamenište. Čudnovate sudbine! Zidovi crkve, od koje izkopani ostanci bijahu prenešeni u muzej u Knin, sastojali su dielom od kamenitog gradiva, što ga je naimar bio jednostavno dignuo sa rimskog mjesta Burnum. Vidi nadpise istih (većinom stećci za vojnike XI legije) u *Wissenschaftliche Mittheilungen für Bosnien V* (1897), str. 195 sl.

Sa Kapitulom odvezosmo se na brežuljak 8 km daleko od Knina, na vrh kojega se nahode izkopine koje se zovu *Biskupijom*. Pravoslavnim Srbima napućeno selo, koje se nahodi na briegu lievo, niesmo pohodili. U polju, do kojega se dovezosmo, mogu se još razpoznati tragovi bazilike, svetoj Mariji posvećene, i neke njoj priključene sgradje. I tu izadjoše na vidjelo mnogi ulomci rimskih nadpisa, koji bijahu prenešeni u kninski muzej. Jedan od tih komada sadržavaše na stražnjoj strani sredovječan nadpis. Posve osobito liepi su ulomci sarkofaga, koji bijahu nadjeni u ruševinama bazilike. Glava jednog vojnika, koji boreći se stoji pred svojim konjem, sa k tomu pripadajućom konjskom glavom; pak kacigom pokrivena glava drugog vojnika. Drugi ulomci istog sarkofaga pokazuju, da bijaše predstavljena bitka sa Amazonkama.

Druga mramorna vajarija pokazuje ostanke nekog prizora iz kruga Bakus-ovih predstava. (Slike i opis u »Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien«, V. str. 207 sl.) O sredovječnim komadima razpravlja *Radić* u

»Starohrv. Prosvjeti« 1895, 1896. O proizvodima umjetnog obrta, koji su u priličnoj množini bili nadjeni u grobovima uz baziliku, narisao je Radić u gori spomenutom časopisu 1896, str. 144 ostrugu riedke ljepote.

Sredovječni uresi, koji su sa crkve S. Marije došli u kninski muzej, pokazuju one od tri žice spletene naerte, koji su na sredovječnim sgradama Italije bili spoznati kao obilježje longobardskog doba. Moram izpovjediti, da niti u florisu (trobrodna bazilika) niti u uresima tih po hrvatskom vladarskom domu pokrenutih, možda i posve sagrađenih crkava, ništa ne nađoh, što bi spominjalo o kakvom posebnom hrvatsko-bizantinskom slogu. Sve, pa i latinski nadpisi, pokazuje na suvislost posve zanatlijskih ne umjetničkih vajarija sa radnjama počimljućega do Rima dosižućega romaničkog sloga. Kanonici i monasi, koji su napučivali samostanske zavode niesu za stalno bili dozvani iz grčke, nego iz latinske patrijaršije — bilo to iz Oglaja ili iz rimske — te su možda odmah sobom doveli svoje naimare, ako se amo i tamo i sami koludri niesu bavili gradjenjem. Da su postarije crkve središnje sgradje kao one u Ninu, ne treba meni toga tek priznavati, to je očevidno. Tu su dakako pokazali svoju vrijednost bizantinski uplivi, koje treba pretpostaviti za ono doba, u koje je zemlja stajala u političkoj svezi sa Bizantom. Ali se to doba odredjuje po jednoj razpravi *Duchesne-ovoj* u »Byzantinische Zeitschrift« I, 531 i d. Ali obzirom na hrvatsko-bizantinski slog, bilo bi poželjno da bude barem učinjena pristupnom njemačkoj publici razprava profesora Radića, koju je on dao tiskati u »Starohrv. Prosvjeti« 1900, pa bilo to i u talijanskoj ili u francuzkoj odjeći.

Kakogod se mislilo o srodnosti medju takozvanim longobarskim sgradjama u Italiji (i njihovom posve primitivnom vajarskom uresu) i sgradjama koje se nahode u Dalmaciji, ipak će biti samo od koristi obširnije, osvjetljenje dalmatinskih ostanaka, izlaknuće slučajnih karakterističnih razlika. Ja medjutim izpoviedam, da moje oči niesu još našle takovih razlika. Naumice se ne pozivljem na postojeću literaturu, koja je uprav u zadnje doba izašla na svjetlost o longobardskom graditeljstvu. Langobardsku umjetnost obrađuje *Kraus*, »Geschichte der christlichen Kunst«, I, str. 513. Stariju literaturu navodi on VI, str. 108. On od svoje strane naglašuje upliv redovâ, koji su i u Dalmaciji častan spomenik sebi postavili u dielomice još postojećim sgradjama: Benediktinci a kašnje Cisterciiti, kojima su pripadali Templarci, koji se bijahu nastanili i u Dalmaciji. Novije posebne radnje o »longobardskoj« umjetnosti jesu Malvezzi 1882; Mella 1885; Cattaneo »L'architettura in Italia dal sec. VI al mille circa«; Zimmermann 1894, 1898; Stickelberg »Die longobardische Plastik«, 1896.

I Merzaria, I Maestri Comacini 1893 pripada ovamo. Ovdje se nije imalo obzira na razpravljanje o tim pitanjima u obćim povjestima umjetnosti i u povjestno-umjetničkim časopisima. Napomenuti je ovdje samo

Strzygowski-a, koji se pravom u bizantinskoj povjesti umjetnosti može da broji medju prvima, i to kao suradnik djela: »Kunstgeschichtliche Charakterbilder« 1893, str. 53 sl. i časopisa »Byzantinische Zeitschrift« I, str. 61, gdje on kritizuje stanje povjesti bizantinske umjetnosti u naše doba. Pošto i taj poznavaoac, u kojega je osobito fino čučenje za bizantinsku umjetnost, u nastavcima lukova, koji su uzidani u južnom platnu stolne crkve u Novomu (Cittanuova) u Istri razpoznaje germanski ukus, i to iz svršetka 8. stoljeća, treba da se vrlo poželjno ukazuje, da dalmatinska umjetnička pitanja toga doba budu jednom obširno pretresana od kakvog učenog jugoslavena u Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji, naravski na jeziku nama Niemcima pristupnu.

G. prof. Neumann ne zna da sam ja u ovogodišnjem br. 1. ovog časopisa pobio njega, te prof. Strzygowski-a i Zimmermanna, jer kako kaže, ne razumije hrvatski, a ovamo bi želio da čuje od kakvog učenog Jugoslavena obširno pretresanje o dalmatinskim umjetničkim spomenicima, ali naravski na jeziku njima Niemcima pristupnu, pa bi takodjer želio, da čita njemački, francuzki ili talijanski prevod spomenute moje razprave o slogu starih hrvatskih spomenika. To bi sve dobro i lako bilo, kad bi se još koji god učeni Jugoslaven hotio i mogao da odazove njegovoj želji, da se bavi ovim pitanjem, ili da barem prevadja moje hrvatske razprave. Ali to je ono, što će teško ići. Kod nas Hrvata vrlo riedki su radnici na polju starinarstva u obće, a još riedji na području povjesti umjetnosti. Meni, kao službujućem učitelju, jedva dostaje vremena, da se, u slobodnim časovima, kao urednik ovog časopisa bavim obielodanjivanjem novo otkrivenih prezlamenitih starohrvatskih spomenika za hrvatsku publiku, pa zato pojedine svezke ovog časopisa ne samo što ne mogu da redovito izlaze, nego treba dapače da redovito zakašnjuju. — Ne ostaje mi dakle nikako materijalna vremena, da bih mogao svoje razprave prevadjati na koji drugi jezik. Polje je ovo kod nas koje se sve to više razširuje, a radnici se ne umnožavaju, pa nije moguće odolievati navalici pritičućeg gradiva. Ja ću medjutim i na dalje kao do sad nastojati da izradim u ovom časopisu toliko koliko god mi bude moguće u teškim okolnostima u kojima se nahodim. Promjene li se te okolnosti na bolje, onda ću moći, ako Bog da, i da prevadjam svoje radnje na koji drugi jezik, da me budu mogli bolje razumjeti i Niemci, samo ako budu imali dobre volje i iskrenosti, ter se ne budu protivili očitoj i poznatoj istini.

Osjem Strzygowskoga, još su u glavnomu samo dva njemačka učenjaka, koji u zadnje vrijeme odlučno vojuju za mnjenje, da su Longobardi mogli biti i da su bili začetnicima osobitog umjetničkog sloga. Svi ostali samo njima sliepo vjeruju i uz njih se prislanjaju i ne izpitavši potanko koliko li su labavi i plitki temelji, na kojima se osniva svakolika njihova

sgradnja o tobožnjem longobardskom slogu. Prostor ovog broja našeg časopisa ne dopušta mi, da se obazirem na Zimmermannovu i Stichelbergovu knjižicu, ali se nadam u idućem broju, da ću moć iznieti na rešeto hladne kritike jednu i drugu, i da ću prikazati još i brošuru nekog talijanskoga stručnjaka, u kojoj je takodjer iztaknuta netemeljitost izlaganja obadvaju spom. Niemaca. Glasovi ostalih njihovih sunarodnjaka u ovom pitanju ostati će onda u obće prazni i lagani kao pljeva, te će jih prvi povjetarac raznieti bez traga.

Po riečima prof. Neumanna »O proizvodima umjetnog obrta, koji su u priličnoj množini bili nadjeni u grobovima uz baziliku, narisao je Radić u gori spomenutom časopisu 1896, str. 144 ostrugu riedke ljepote«, treba da čitatelji »Mittheilungen-a«, kojima ovaj časopis nije pri ruci, pomisle, kao da od prilične množine predmetâ umjetnog obrta, koji su bili nadjeni u grobovima uz baziliku Sv. Marije u Biskupiji, ništa drugo nije bilo opisano, nego jedino da je bila nacrtana ostruga, koje se slika nahodi na navedenoj strani, i da je to najljepša ostruga od onih, koje su bile nadjene u spomenutim grobovima; dočim sam ja u istom naved. godišnjaku ovog časopisa sa slikama objelodanio, osjem navedenog para, još druga dva puno ljepša i bolje sačuvana (Vidi Tablicu na 1. listu Br. 1. God. II. i str. 77 u Br. 2), a u Br. 1, God. III. (1897 str. 35 i 38) druga dva para ostrugâ sa istih grobova. Niesu pak objelodanjene bile u ovom časopisu niti same preliepe, prriedke i prezlamenite ostruge iz Biskupije, nego još toliki drugi predmeti umjetnog obrta; a tko hoće da se potruđi prolistati ovogodišnje brojeve ovog časopisa, te nadje pet punih tablica slika samih naušnica ili slipeočnog prstenja nadjenog u starim hrvatskim grobovima, i to ponajviše u onim u Biskupiji, zaisto će jim se izkreno diviti, ali će se u isto doba i čuditi, kako je dr. Neumann u svojem zadnjem izvještaju mogao da premući te krasne i dragocjenjene znanstvene stečevine postignute, nastojanjem mladog, ali revnog, zanemarenog i prezrenog, ali ipak poduzetnog i bujno cvatućeg našeg starinarskoga društva.

Nije točno ni ono što izvješćuje dr. Neumann, da o sredovječnim komadima vajarije odkrivenih između ruševina iste bazilike Sv. Marije u Biskupiji »razpravlja Radić u »Starohrvatskoj Prosvjeti« 1895, 1896; nego treba kazati, da je Radić sa slikama opisao mnogo takovih komada i u godišnjacima »Starohrv. Prosvjete« 1897 (Br. 2. str. 51—59) i 1898 (Br. 1. str. 21—26, str. 34—36).

Ja sam još u br. 3 i 4, IV. God. ovog časopisa (str. 179) imao prilike da iztaknem neiskrenost njemačkih spisatelja R. Zschille-a i R. Forrer-a, koji su, prenašajući sa slikama u svoje djelo (Der Sporn in seiner Formentwicklung II. Theil. Berlin, 1899.) opis starohrvatskih ostruga objelodanjenih u ovom časopisu, premda se nigdje, nego u starohrvatskim

grobovima nije našlo njima sličnih, hotili ipak da ih nazovu merovinškim ili karlovinškim, a ne **starohrvatskim**. Sad eto i gosp. prof. Neumanna, koji, premda je više puta pohodio naš »Prvi muzej hrvatskih spomenika«, premda su mu poznate u ovom časopisu po meni napose sa slikama objelodanjene nadstupine (God. I. Br. 4, str. 205—211 i God. II. Br. 1, str. 10—13) staro-hrvatskih erkava, koje sačinjavaju poglavitu jasnu karakteristiku hrvatsko-bizantinskoga sloga, a ne ima jim sličnih a ma baš nigdje izvan hrvatskih zemalja, premda je u ovom časopisu mogao da opazi ne samo jedan nego i više tlorisâ staro-hrvatskih erkava) »Star. Prosvj.« God. I. Br. 3, str. 186; God. I. Br. 4, str. 240; God. II. Br. 2, str. 107; God. II. Br. 3, str. 158, 159; God. II. Br. 4, str. 226; God. III. Br. 3—4, str. 139; God. IV. Br. 2, str. 73, 78, 81, 83; God. IV. Br. 3—4, str. 140, 144.), koji sadržavaju tolike osobitosti, po kojima se očito i jasno razlikuju od suvremenih jim tlorisa erkava svih ostalih strana kršćanskoga svieta, može ipak da se usudi uztvrditi, da mora *izpovjediti*, da »niti u tlorisu (trobrodna bazilika), niti u uresima tih po hrvatskom vladarskom domu pokrenutih, možda i posve sagrađenih erkava, *ništa ne nahodi*, što bi spominjalo o kakvom posebnom hrvatsko-bizantinskom slogu!« Što bi dakle koristilo dru. Neumannu, sve i kad bi pročitao njemački prevod moje razprave o hrvatsko-bizantinskom slogu, kad zna i može hladnokrvno izpoviedati, da ne nahodi onoga, što bi mogao naći svaki čovjek, u koga su dva zdrava oka u glavi? Razlike i karakteristike, što ih ja izličena, izpovjeda dr. Neumann, da njegove »oči niesu još našle«. Neka se izvoli obazrieti na gori navedene slike naših spomenika, pa će razlike naći. Ako mu nije ni to dosta, neka mi se izvoli javiti pri prvom svojem posjetu kninskog muzeja preko jesenskih praznika, a ja ću mu posve dragovoljno pokazati svekolike nadstupine, koje nam, osobitošću svojih uresnih oblika, davaju podpuno pravo, da slog starohrvatskih graditeljskih spomenika nazivljemo *hrvatsko-bizantinskim*. Drage volje sam također spravan proputovali Dalmaciju u društvu s veleuč. gosp. prof. dr. Neumannom, ako nas dragi Bog sačuva u zdravlju, da mu na licu mjesta pokazujem osobitosti tlorisâ mnogobrojnih starohrvatskih erkava i objelodanjenih u navedenim brojevima ovog časopisa i još neobjelodanjenih.

Ja se gosp. prof. dru. Neumannu samo čudim, kad o sgradjama, koje potiču iz IX i VIII vieka može kazati, da imaju suvislosti sa »počimljućim do Rima dosižućim romaničkim slogom!« Ta poznato je, da se prvi počeci romaničkog sloga javljaju tek u drugoj polovici X. vieka.

Kad bi se uresi starohrvatskih erkava u kamenu izdjelani i mogli da prozovu »*posve zanatlijskim* ne umjetničkim vajarijama«, kako jih izvolieva nazivati prof. dr. Neumann, (a što se ne može nikako dopustiti, jer i ako su slabe izradbe, poput svih suvremenih jim bizantinskih klesarija, sadržavaju ipak veliko obilje i raznoličnost vrlo dosljedno stilizovanih motiva, sgodno

su upotrebljeni prama tehničkim funkcijama pojedinih česti sgrada u potankostima, a skupa sastavljeni sačinjavaju vazda blagom harmonijom prodahnute cjeline, kojima nijedan savjestan povjestničar umjetnosti ne bi zanikao bitnih obilježja pravih umotvorina); trebalo bi onda, da se jednako prozovu i svi ostali proizvodi vajarske umjetnosti od VIII do XI vieka, što medjutim nije još nitko učinio, jer bi otuda sledilo posvemašnje izključenje vajarske umjetnosti iz toga razdoblja; trebalo bi dokazati, da je kroz to doba bilo posve nestalo vajarske umjetnosti, da ne ima sveze izmedju proizvodâ vajarske umjetnosti VII i XI vieka, da se je u to doba prekinula bila predaja vajarskih oblika, i što ti ja znam još kakve druge nesmisli i protuslovja.

Ipak, obzirom na središnje sgradje, priznaje dr. Neumann, da su bizantinski uplivi pokazali svoju vrijednost u Dalmaciji »u ono doba, u koje je zemlja stajala u političkoj svezi sa Bizantom!« A to i jest tačka, od koje se treba uputiti, da se razpravlja o razvitku umjetničkih oblika u Dalmaciji, nakon doseljenja Hrvatâ. Nego gosp. dr. Neumann nije stalan u tom osvjedochenju, i zato napominje u isto doba i romaničku i tobožnju longobardsku umjetnost, te, naslanjajuć se na mnjenje prof. Strzygowski-a, opetuje krilatu rieč o germanskom ukusu na spomenicim 8. stoljeća u Istri.

(Nastavit će se.)

F. Radić.

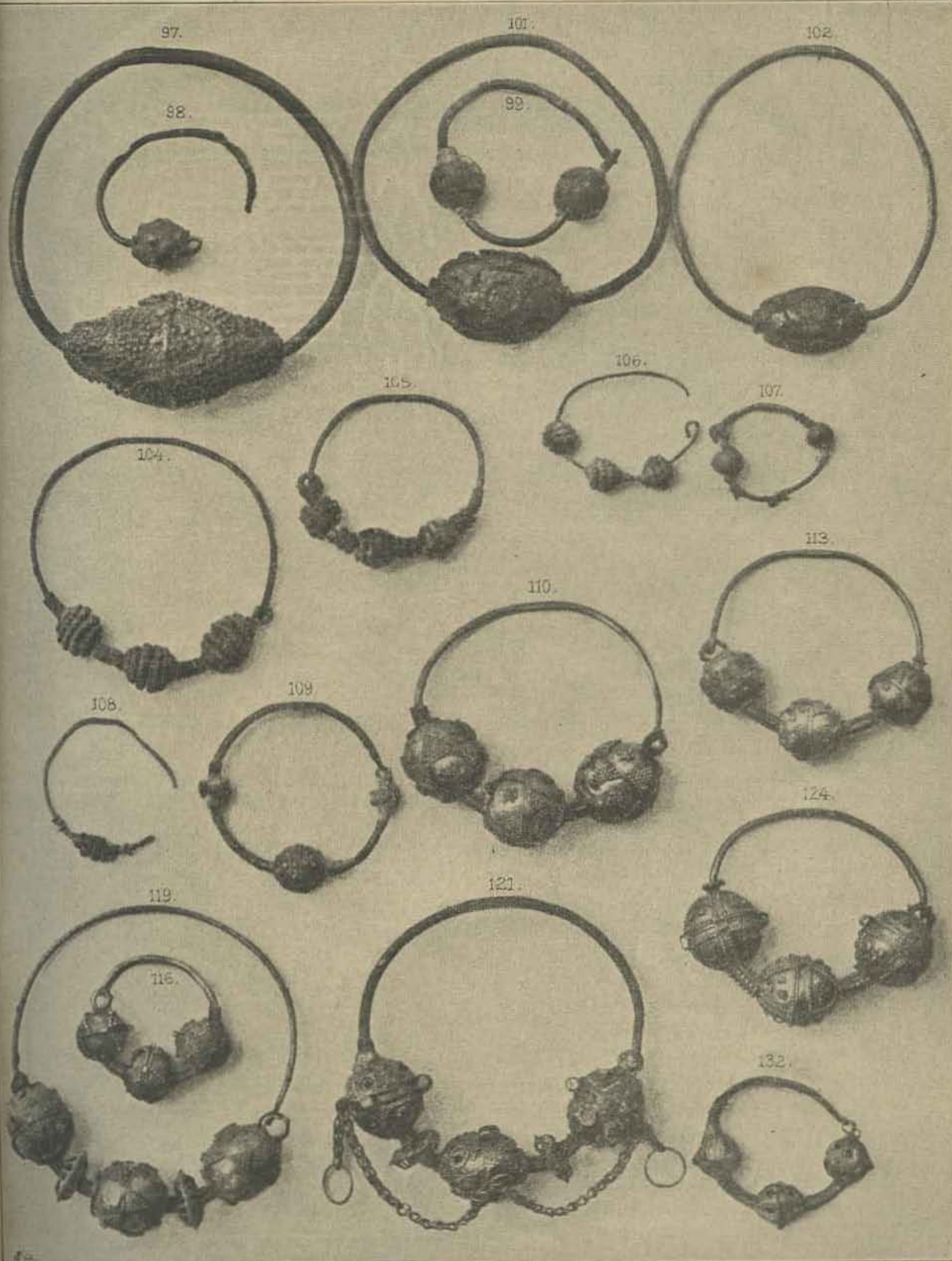
Popis

naušnicâ (ukosnicâ, mingjušâ) „Prvoga muzeja hrv. spomenika“ u Kninu.

(Sa slikama. Nastavak).

- Br. 96. Srebro pozlaćeno. Od dvie pole šupao želud jednostavno sastavljen. Na svakoj poli želuda ima po nekoliko sa oblom glavicom odskočenih klinčića. Želud je pri živoj karičici pričvršćen sa više puta ovijenom tankom žicom. Loše sačuvana, 25 mm. u promjeru, 2·70 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 97/1. Srebro pozlaćeno. Od dvie pole šupao želud u sredini sastavljen sa pojasom prepletene žice, a svaka pola želuda ima na sebi po dva trolatična cvietia iz nepravilno zbijenih klinčića sa oblim glavicam, obrubljenih spletenom žicom. Dobro sačuvana, 64 mm. promjera, 24·25 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje, s lijeve strane pred pročeljem bazilike.
- „ 97/2. Sasvim jednaka predjašnjoj, 24·50 gr. težine.
- „ 98/1. Srebro pozlaćeno. Vanjsko lice šuplja želuda, bez sastavka, krase pri karičici po četiri glavice klinčića a šest ih pravilno teče sredinom želuda. Osrednje sačuvana, 24 mm. promjera, 1·80 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 98/2. Sasvim jednaka predjašnjoj, 2·05 gr. težine.
- „ 99/1. Mjedena. Od dva šuplja jednostavno sastavljena želuda, karičica nije se zapinjala nego naprosto se sljublivala. Osreduje sačuvana, 33 mm. promjera, 4·00 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 99/2. Sasvim jednaka predjašnjoj, 3·95 gr. težine.
- „ 100. Srebrna. Na karičici dva jajasta šuplja želuda, u sredini sastavljena sa pojasom prepletene žice. Dobro sačuvana, 34 mm. promjera, 2·60 gr. težine. Našasta slučajno u ravnu grobu u Golubiću kod Knina.
- „ 101. Mjedena, posrebrena. Šupao želud na četiri križke prama karičicam razdijeljen. Svaka križka ima na sriedi po kolutić oko proste žice poredanih klinčića, sa svake strane prama karičici od proste žice po jedan manji vienčić, te između ovih vienčića sa svake strane razkriženih polja upire po jedan listić sastavljen od redova sbijenih klinčića. Želud pri krajevima svršavao je vienčićem od proste žice. Dobro sačuvana, 60 mm. promjera, 10·80 gr. težine, slučajno našasta negdje na Otonu kod Knina.
- „ 102/1. Šupao na dvie pole prama karičicam razkrižen želud, na sriedi svakog polja od dva reda sbijenih klinčića stoji po jedan vienčić, a sa svake strane vienčića upiruć u razkriženo polje opet po jedan listić od sbijenih klinčića. Želud pri krajevima svršavao je trolatičnim prama želudu okrenutim i od sbijenih klinčića sastavljenim cvietom. Dobro sačuvana, 50 mm. promjera, 6·00 gr. težine. Našasta u ravnu grobu na oranici Koje Vujinovića na Otonu kod Knina.
- „ 102/2. Sasvim jednaka predjašnjoj, 6·10 gr. težine.
- „ 103/1. 103/2. Vidi opis u „Starohrvatska Prosvjeta“, god. IV. br. 3—4. str. 113—118.
- „ 104. Srebrna. Tri šuplja zrna od šest parova dvoprutno spletene žice. Prostor medju zrnima i onaj pri krajevima vanjskih zrna takodjer je ispunjen naviteima

- od dvoprutne spletene žice. Osrednje sačuvana, 45 mm. premjera, 5·10 gr. težine. Našasta na rimokat. groblju u Biskupiji.
- Br. 105. Jednaka predjašnjoj, dobro sačuvana, 30 mm. premjera, 4·20 gr. težine. Našasta gdje i predjašnja.
- „ 106. Jednaka predjašnjoj, sa razlikom što prostor karičice medju zrnima i onaj do njih nije nikako urešen. Osrednje sačuvana, 25 mm. premjera, 1·15 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 107/1. Srebrna. Na prostož žici nepravilno od jednostavne žice omotano zrno, pri karičici pričvršćeno probiveno biserovo zrno. Loše sačuvana, 20 mm. premjera, 0·70 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 107/2. Jednaka predjašnjoj, 20 mm. premjera, 1·10 gr. težine.
- „ 108. Mjedena. Kao i dvie predjašnje, samo što nema biserova zrnja. Slabo sačuvana, 25 mm. premjera, 0·65 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 109. Mjedena. Na sriedi karičice šuplje zrno bez sastavka, natrpano od tanke žice sitnim vjenčićim. S obiju strana tog zrna omotana je na karičici tanka žica. Pri krajevima karičice po omanje zrno od dva reda sbijenih klinčića. Osrednje sačuvana, 35 mm. premjera, 4·40 gr. težine. Našasta u ravnu grobu starinskog groblja u vinogradu Save Vranjkovića u Smrdeljim kod Skradina.
- „ 110/1. Srebro pozlaćeno. Na karičici po tri jabučasta šuplja sredinom sastavljena zrna. Na svakoj poli zrna ima po četiri u filigranu izradjena prepолоvljena listića, upiruća u tanku žicu što na sredini sastavlja polutke. Medju ovim listićima ima po jedna u filigranu izradjena šestotračna zvjezdica, a sa svake strane zrna svodi se po četverolatičan cvietak. U razmaku medju zrnima karičica je omotana tankom žicom na kojoj je nanizano pet redovâ pupieća. Dobro sačuvana, 45 mm. premjera, 12·40 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 110/2. Sasvim jednaka predjašnjoj, 14·55 gr. težine.
- „ 111/1. Sasvim jednaka predjašnjoj, 7·75 gr. težine.
- „ 111/2. Sasvim jednaka predjašnjoj, 7·40 gr. težine.
- „ 112/1. Sasvim jednaka predjašnjoj, 9·20 gr. težine.
- „ 112/2. Sasvim jednaka predjašnjoj.
- „ 113/1. Jednaka predjašnjoj, s razlikom, što izmedju prelomljenih na zrnju listićâ, mjesto jedne šestotračne stoje po tri trotračne zvjezdice. Dobro sačuvana, 40 mm. premjera, 5·20 gr. težine.
- „ 113/2. Sasvim jednaka predjašnjoj.
- „ 114/1. Sasvim jednaka onima pod br. 110, 5·30 gr. težine.
- „ 114/2. Sasvim jednaka predjašnjoj, 5·70 gr. težine.
- „ 115. Sasvim jednaka predjašnjoj, 50 mm. premjera, 7·60 gr. težine.
- „ 116/1. Jednaka onima pod br. 110, s razlikom, što sredinom zrna teku dva prutka prepletene žice, u koje upiru jedan prema drugom filigrani listići, a medju ovima pričvršćen je po jedan privjesak od dvoprutno spletene žice. Dobro sačuvana, 25 mm. premjera, 4·45 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 116/2. Sasvim jednaka predjašnjoj, 4·60 gr. težine.
- „ 117. Jednaka onima pod br. 110, s razlikom što sredinom zrna teku dva prutka prepletene žice a medju filigranim listićima nema nikakvih zvjezdica. Dobro sačuvana, 20 mm. premjera, 2·15 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.

- Br. 118/1. Jednaka onima pod br. 110, s razlikom, što između triju velikih zrna jesu druga dva manja od samih tankih žica koncentrično prama sredini svedenih. Osrednje sačuvana, 53 mm. premjera, 9·10 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 118/2. Sasvim jednaka predjašnjoj, 7·40 gr. težine.
- „ 119/1. Sasvim jednaka predjašnjoj, 55 mm. premjera, 8·70 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 119/2. Sasvim jednaka predjašnjoj, 7·75 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 120/1. Sasvim jednaka predjašnjoj, 35 mm. premjera, 6·25 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 120/2. Sasvim jednaka predjašnjoj, 5·75 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 121/1. Srebrna. Jednaka predjašnjoj, s razlikom što o privjesima na sredini zrna pričvršćenih provučen je pancier od tanke žice na krajevima svršavajući viticom. Dobro sačuvana, 52 mm. premjera, 13·50 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 121/2. Sasvim jednaka predjašnjim, s razlikom, što je odnosni pancier propao, 10·95 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 122/1. Srebro pozlačeno. Sasvim jednaka predjašnjim, ali bez odnosnog panciera. Dobro sačuvana, 50 mm. premjera, 7·55 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 122/2. Sasvim jednaka predjašnjim, 43 mm. premjera, 8·90 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 123/1. Sasvim jednaka predjašnjim, 50 mm. premjera, 11·55 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 123/2. Sasvim jednaka predjašnjim, 10·50 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 124/1. Jednaka predjašnjim, s razlikom da je i u nakrst razkrižena dvostrukim pojasima od tanke prepletene žice, uz koju su provijeno sbijeni klinčići. Pojedina polja razkriženih zrna krase po tri trotračne zvjezdice od klinčića. Prostor među zrnima urešen je prepletenim prutovima žice i sbijenim klinčićima. Dobro sačuvana, 40 mm. premjera, 10·80 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 124/2. Sasvim jednaka predjašnjim, 11·15 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 125/1. Srebrna. Sasvim jednaka onoj pod br. 116. Dobro sačuvana, 40 mm. premjera, 9·60 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 125/2. Sasvim jednaka predjašnjim, 7·85 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 126/1. Srebro pozlačeno. Sasvim slična predjašnjim. Dobro sačuvana, 40 mm. premjera, 5·00 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 126/2. Sasvim jednaka predjašnjim, 45 mm. premjera, 5·05 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 127/1. Sasvim jednaka predjašnjim. Dobro sačuvana, 32 mm. premjera, 4·65 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 127/2. Sasvim jednaka predjašnjim, 28 mm. premjera, 3·40 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 128. Srebro pozlačeno. Tri šuplja zrna, od kojih jedan sasma propao. Svako zrno ukrašeno je sa petolatičnim cvietkom ničućim iz zaobljena odskočita klinčića dvoprutne žice okrenutim prama površini zrna. Osrednje sačuvana. 25 mm. premjera, 1·90 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 129. Srebro pozlačeno. Sasvim jednaka onoj pod br. 116. Dobro sačuvana, 30 mm. premjera, 2·30 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.

- Br. 130/1. Srebrna. Jednaka onima pod br. 119. s razlikom, što je svako od većih zrna ukrašeno sa osam vienčića od dvoprutne spletene žice; svaki opet vienčić u spodobu trokuta napunjen je sa tri manja vienčića, kao što i vanjski prostor među većima izpunjen sa četiri manja vienčića. Dobro sačuvana, 60 mm. premjera, 18.35 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 130/2. Sasvim jednaka predjašnjoj, 18.30 gr. težine. Našasta gdje i predjašnja.
- „ 131/1. Srebro pozlačeno. Sasvim jednaka onima pod br. 124., s razlikom, što neima privjesaka, a mjesto triju filigranih trotračnih zvjezdica na sredini svakog polja stoji po sitna šestotračna filigrana zvjezdica. Dobro sačuvana, 30 mm. premjera, 4.00 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.
- „ 131/2. Sasvim jednaka predjašnjoj, 4.30 gr. težine. Našasta gdje i predjašnja.
- „ 132. Srebro pozlačeno. Po tri šuplja zrna urešena dva šestolatična dvoprutna prepletenom žicom obrubljena sa vienčićima spajajuća se cvjeta. Sredina svake latice prošupljena je. Prostor karičice između zrnâ izpunjen je četirima obrubima troprutne prepletene žice. Dobro sačuvana, 0.28 mm. premjera, 3.15 gr. težine. Našasta gdje i predjašnje.

(Biti će nastavljeno.)

Fra V. Marun.

Izvješće

o II. Medjunarodnom Kongresu Kršćanske Arheologije, obdržavanomu u Rimu od dneva 17. do 25. travnja 1900. god.

(Nastavak.)

Piše F. Radić.

Obća sjednica dneva 19. travnja 1900.

Sjednica se otvara u 4 sata potla podneva u prisutnosti Preuzor. Stožernika Pokrovitelja; a Tajnik nakon pročitavanja zapisnika prikazuje dvie knjige poslate na dar Kongresu od Njegova Blaženstva Cirila II., Patrijarke Katoličkih Kopta i pismo pristajanja Njegove Preuzvišenosti Prag. Sogaro, nadbiskupa u Amidi i izvanrednog izaslanika Njegove Svetosti kod Koptâ, skupa sa kratkom bilježkom o školi Aleksandrije u Egiptu.

Zatim odmah prihvati rieč prag. Crostarosa, tajnik povjerenstva Crkvene Arheologije, te izvesti o izkopinama, što jih je izvelo isto povjerenstvo u Rimskim Katakombama ovih posljednjih godina, nakon smrti De Rossi-a; i napomenu znamenita otkrića učinjena u grobljim S. Ermete, Cirijake, SS. Petra i Marcellina i Domitille. Napomenu takodjer sustavne radnje odredjene od istog Povjerenstva u Katakombama, u svrhu, da bi se sačuvali otkriveni spomenici i da bi bili pristupni i koristni učenjacima. I reče, da su se takova sustavna uredjenja izvršila navlaš u grobljima Cirijake, S. Ipolita i Domitille. Navišta objelodanjenje knjige *Roma sotterranea*, koja se je već počela tiskati.

Tad uze rieč O. Grisar D. I., razpravljajuć o udesu nekih rimskih spomenika nakon pada Carstva, to jest o Adrijanovom mauzoleju, o Panteonu, i o starinskoj Senatovoj Kuriji.

U koliko se tiče Carskog Mauzoleja, napomenu prastaru crkvu posvećenu S. Arh-angjelu Mihovilu na njegovom vrhu iztaknutu po Luitprandu u X. vieku, pod oznakom *usque ad coelos*, te zvanu takodjer S. Angjelom *inter nubes*; govori o legendi prikazanja Angjela na vrhu te gradjevine, te ju postavi u odnošaj s drugim sličnima, koje pripadaju razdoblju u koje su se upravo Angjelima posvećivali visoki vrhovi planina, kako na primjer na brdu Gargano. Tom prigodom napomenu takodjer najstariju crkvu Angjelâ u okolici rimske Kaštilu Jubileju.

Prešavši pak na Kuriju Senatovu, reče da je ona bila pretvorena u crkvu u VII. vieku po Onoriju I., koji je na taj način zaposjeo i posvetio bogoštovju najpočitaniji spomenik, ostavivši ga netaknuta. Nahrei o udesu tog spomenika, o njegovim tučanim vratima, sad u Lateranu, i o najnovijim otkrićima, koja su nam učinila da opet vidimo prvobitnu pristupnu stepenicu i različite uravnje podizanja sgradje. Napomenu takodjer Kršćansko Groblje ondje upotrebjeno u Srednjem Vieku.

Opetova u kratko povjest Agrippova Panteona, iztičuć Chedraune-ov zaključak, da je okruglo tielo djelo Adrijanovo, a da je zato iz tog istoga doba takodjer triem sa Agrippovim nadpisom, koji bi po njegovu mnienju imao tek biti prepisom. Govori o posvećenju tog spomenika u crkvu kršćansku, izvedenu po Bonifaciju IV., i pobija legendu o prenosu 42 kolâ kostiju Mučenikâ, potičućih sa Katakombâ. Opisa jošte živahno razne sredovječne legende o Panteonu.

Prof. Duchesne, obći Predsjednik, pročita razpravu o crkvi, sad razorenoj S. Cezarija in Palatio. Pokaza po raznim tekstovima, da je ta crkva, kojoj legenda prenosi postanak u V. viek, zaisto obstojala u VI. i da je bila nasliedila Lararij carski kao domaće svetište na Palatinu. On joj naerta povjest u bizantinsko doba, kad joj je znamenitost bila prevelika i u prva doba svjetske papinske vlasti, kad je kao i sama polaća izgubila tu znamenitost na korist Laterana; pak u kašnja vremena, kad se u prvom redu ukazuje medju Rimskim Opatijama. Zaključi, želeć, da bi nam joj činile upoznati pravo mjesto izkopine u Villa Mills.

Prof. Nikola Müller sa Berlinskog Sveučilišta razpravljao je o tučanom kipiću, koji se nahodi u muzeju istoga grada, opisao ga je u potankostima i dokazao je, da je imao predstavljati apostola S. Petra prikazana sa znakom križa monogramatičnoga; opredielu mu doba iz svršetka, po prilici IV. vieka, te, prisposobivši ga sa nekim bronzom kršćanskog muzeja Vatikanske Knjižnice, predloži nagadjanje, da bi berlinski kipić mogao bit bio dielom starinske svjetiljke, pa mu, kako se pristoji, iztaknu veliku riedkost i znamenitost.

Napokon prof. Viola, nadzornik starina u Tarantu, izviesti ob otkriću nekih Kaludjerskih lavra i o nekim kriptama Kršćanskim u Tarantu. Jedna od tih kripta čuva uspomenu dolazka S. Petra u one krajeve, i neke slikarije, medju kojima znamenitu priliku Odkupiteljevu. Opisa te kripte, koje imaju oblik malih Bazilika, i zaključil, izrazivši želju, da bi se sve to više razširivala iztraživanja starina Kršćanskih u onim krajevima.

Nakon nekih priobćenja, što jih je Tajnik javio kongresistima, zaključena je sjednica u 6 $\frac{1}{2}$ sati potla podneva.

Druge skupštine Odsjekâ.

I. Odsjek.

Skupština dneva 19. travnja 1900.

Gosp. Kirsch govori o Ditoheju Prudentius-ovom. Jeli autentičan?

O tomu se predmetu mogu da postave tri pitanja:

1. Jeli taj pjesnički sastav po svojem sastavitelju odredjen bio da bude postavljen na kakvu bibličku slikariju? G. Kirsch odgovara jestno.

2. Možemo li vjerovati, da je u prvim godinama V. vieka mogao da bude izveden sličan ciklus slikâ? Da; jer samo 8 od slikâ staroga zavjeta ne imaju izravne sličnosti s tim razdobljem, ali one niese bile nimalo teže razumjeti ni izvesti od drugih. Za novi zavjet samo jih 5 ne ima izravne sličnosti; ali jih se moglo predstaviti, pa i one o muči Gospodinovoj.

3. Jesu li svi prizori bili predstavljeni? Ništa ne smeta da to povjerujemo.

Dakle ti predmeti mogu da budu pripisani početku V. vieka; ništa ne ima protiv njihove autentičnosti; ti stihovi bili su namienjeni da budu postavljeni na slikarije vjerojatno u kakvoj bazilici i, najpotla, one mogu da budu bile svekolike izvršene.

G. prof. Müller iz Berlina govori o kipiću, o kojem se je pogrešno mislilo, da je Dobar Pastir; G. de Rossi bio je o njemu već govorio u svojem *Bullettino* 1887. god., ali nije znao gdje li se nahodi. Gosp. Müller je našao taj mali kip u muzeju u Born-u (Pruskoj ranjskoj). Nakon pomnjiva izpitivanja g. Müller je zaključio, da ne predstavlja Dobrog Pastira, nego *trhonošu nesećega vreću*.

G. kanonik Chabas govori zatim o mozajiku, nadjenu 1878. god. na kršćanskom grobu IV. vieka, i koji ga je cjelovito pokrivaó.

Kanonik (španjolski) govori o poklopecu nekog groba, pokrivena riedkim mozajikom sa kršćanskim nadpisom. Iztumači njegovu davninu (IV. viek) i njegove formule, koje ga ujamčuju kao jednog od najznamenitijih i najstarijih u Španjolskoj. Iztražujuć Severininu obitelj, ondje zakopanu, iznese drugi nadpis, istoj posvećen u Saguntu po oporuci majke joj Severe, iz koje proižiče za obojicu isto doba Severinino. Zabilježi drugi odkriveni nadpis, posvećen po istoj Deniji svojem zaručniku F. Korneliju Placidu. Upozori na središnju sliku, držeć ju za primjerak ludas latrunculorum ili druge kakve igre.

Nadpis i mozajik nad grobom: SEVERINA
VIXIT AN
NOS XXXX
DECESSIT IN
PACE TERTI
V IDVS FEBR.

G. Kirsch kaže, da takova vrst ne može da dolazi s Italije, nego s Afrike.

G. Marucchi navješćuje skorašnje izdanje 4. svezka *Roma sotterranea*, povjerenog gg. Marucchi, Gatti, Kanzler, Wilpert i Crostarosa, koji će obuhvaćati opis celoga groblja Domitille. On prikazuje program toga svezka.

O. Delattre priobćuje više sliká križa, nadjenih u Aturmu, bilo na spomenicim poganskim, bilo na spomenicima rimskim, koji su ili poganski ili kršćanski. Ti križevi jesu li pečati tvornice? O. Delattre i G. Kirsch naginju k tomu mišljenju.

On ukazuje pravi križ, nadjen u Tybaris-u; snabdjeven je držkom. Nebi li to bio križ za blagoslivljanje? Zatim prikazuje urezanu sliku poslatu od G. Aleksandra Papier-a i koja predstavlja neku vrst orante (moleće ženskinje) na gostarici, nadjenoj u Haedri. Još pokazuje nekoliko opeká, na kojima je zabilježeno nekoliko X, da se uzmoć budu uzdržati na sadri, a kadgod iznad X nahodi se i jedno i. Je li to Isukrstov monogram?

Upravivši nekoliko čestitanja i osokolenja O. Delattre-u, g. predsjednik diže sjednicu.

II. Odsjek.

Sjednica dneva 19. travnja 1900.

Od Predsjedničkog su Ureda prisutni kom. Venturi, inž. Giovenale i dr. A. Filangieri di Candida.

1. Fridrik Hermanin. *Predstava jelena na pročelju crkve S. Petra u Spoleto.* Od izraza psalma XLI., u kojem se žedan jelen prispodablja vjerniku, koji je žedan Boga, jelen nije nikad prestao da učestvuje u živinskoj simbologiji. Jelena su pak kršćani smatrali sad simbolom Isusa, sad simbolom Kršćanina, koji teži k vodi spasenja, koja protiče iz Isusa Spasitelja. U katakombama nahodi se predstavljen u času, kad se napaja na 4 rieke, koje iztiču iz *kamena Crkve*, na kojem stoji uzpravljen *simbolični Jaganjac*.

Legenda se razširuje izradbom *Physiologus-a* prije, a *Bestiarijá* kašnje. Zmija, koju starinski prirodopisci opisuju u krvnom neprijateljstvu s jelenom, ulazi da sačinjava bitni dio predstavljanja kao simbol duha zla. Jelen (Isus) traži zmiju (Djavla) i izvukavši ju iz rupe, ubija ju. Kadgod se legenda preobličuje dodatkom prerazličitih osobitosti (S. Ildegarda) Zanimivije je pak izpitivanje legende u pučkim preradbama, kao n. p. u *Bestijariju* tosko-mletačkomu (izd. Goldstaub i Wendriner).

Kipar pročelja S. Petra u Spoleto, gdje su predstavljeni jelen i košuta sa zmijom u ustima, nahode se, može se reći, ponapose ilustrovani u moralizovanom bestijariju umbričkomu, što ga je Mazzatinti objelodanio u *Rendiconti Akademije dei Lincei* 1899. god.

Kao u bestijariju koji je iz XIV. vieka, tako i u vajarijama, koje potiču od vremena pripogradnje crkve 1393. god., Jelen je Kršćanin, koji proždire zmiju, koja predstavlja Djavla.

Prof. Antun Sacco govori o popravljanju i obnavljanju crkvenih sgrada. Napominje popravke, izvedene u raznim krajevima Italije, i ustavivši se na neke, opaža posve korenit način, kojim su kadgod izvedeni ti popravci: izrazujuć želju, da bi popravke imalo predhoditi duboko proučenje samih spomenika, a da nuždni dodateci budu vodjeni pomoću sgradja suvremenih i sumjestnih sgradji, koja se ima da popravi.

Predsjednik prof. Venturi opaža pošt. Sacco samo kako se čini da se on suviše uzda u obnavljanje starinskih spomenika, kad su graditelji vještí starinskim slogovima. Njemu se čini, da je najbolji sustav popravljanja onaj, koji jednostavno uzdrži i podupire starinski spomenik.

Odgovara pošt. Sacco, da je to odveć malo.

Inž. Cannizzaro dodaje, da mu se čini pretjeranim mnjenje predsjednikovo.

Na predlog inž. Giovenale, koji opaža da 2. odsjek nije prikladno sjedište za tu razpravu, Predsjednik ju zatvara.

3. Gosp. Walter Lowrie, iz Sjedinjenih Država američanskih, govori (engleški) ob odnošaju medju nacrtima naskočenog vajarstva starijeg srednjeg vieka i tkaninama klasičnim i iztočnjačkim.

Zadaća, koja je u naslovu jasno izražena, je dosta jednostavna. Predmet, kojim se bavimo je dovoljno dobro poznat; pa ako su tkanine, koje su bile uzorom tim nacrtima, manje poznate, dosta je ovdje pozvati se na otkrića zadnjih godina, učinjena u Egiptu, i koja se sad nahode razstrkana skoro po svim muzejima Evrope i Amerike. Oni su bili objelodanjeni u raznim djelima doktura R. Forrera. Pitanje ob izvoru tih plohorezaba starijeg srednjeg vieka nije nigda bilo iztaknuto dovoljno točnim izrazom. Najprije treba pripoznati, da taj pralik (tip) vajarske umjetnosti bijaše običajan po svemu carstvu, a zato nije protumačiv okolnostima lih mjestnima. U drugom redu, da nijedno tumačenje

ne vriedi jednako za cijelo obilježje te umjetnosti. Uprkos zanimanju, koje se je u zadnje doba pojavilo za taj predmet, do sad nije bilo prikazano nijedno tumačenje, prikladno za umjetnost, koja se čini da je toliko osamljena. Jednostavan čin, da sam te naerte u plohozbi našao posve upotrebljivim za crkvene tkanine, koje sam dao napraviti, doveo me je do razmišljanja o tomu pitanju. Kad je pitanje bilo jednom postavljeno, pripoznao sam, da su uzorke za skoro sve te naerte dale tkanine, nadjene u Egiptu. Neki od tih naerta su više klasični, drugi potječu sa najdavnijih predaja u Iztoku. Dajem u tekstu nekoliko posebnih pokušaja; ali kad se je ta zadaća jednom prikazala, svi učenjaci mogu po sebi da učine prisposobu. Dokaz tog odnošaja između naerta vajarstva i onih na tkaninama, tumači lakim načinom njihovo porijeklo sa Iztoka.

4. Ph. Lauer. (Francuzki). *Ostanci starinske Lateranske Polače u Sancta-Sanctorum*. Doprinievši k obnovnim radnjama poduzetim po O. Germano u podzemnim prostorijama Scala Santa (Svete Stepenice), mogla su se iz bližega proučiti starinska podzidja starinskog *patriarchium-a*. Tu su se našli ostanci portika koji treba da je bilo izvanjsko predvrataće polače i nekoliko pilova, koji valjda potiču iz IX. vieka, odnosećih se na onu galeriju (*macrona*), koja se je bila činila sagraditi. Ti su pilovi urešeni slikarijama XII. vieka, koje su bile opisane i od kojih su fotografije priobćene Kongresu. Izkopavanje, preduzeto u podzidju kapele, biti će iznova prihvaćeno i nastavljeno.

5. Prof. Stornajolo priobćuje izvješće, poslato od Prag. Iv. M. Diamare, biskupa u Sessa Aurunca. U tom se svraća pozornost starinarâ i povjestničarâ umjetnosti na Sues-sa-nске Katakombe, otkrivene po istom profesoru, i na Stolnu Crkvu, bogatu kiparijama i umjetničkim spomenicima XII. vieka i kašnjih. Izrazuje se želja, da toliki znameniti spomenici budu popravljeni i povraćeni prvashnjem sjaju.

III. Odsjek.

Sjednica dneva 19. travnja 1900.

Predsjedništvo: Vigouroux.

Prisutni: Vigouroux, Guidi, Petit, Benigni, Marroquin, Osorio i mnogi članovi Odsjeka.

Predsjednik preko Tajnika priobćuje tiskane stvari, fotografije itd. prikazane Odsjeku.

Gospodja markizica Venuti de Dominicis štije svoje priobćenje o *Svetom križu* u Cortona, bizantinskom diptihu X. vieka (Ničifor Foka), darovanu u Epoli glasovitom fratru Iliji Kortonjaninu, a od istoga darovanu otačbini.

Prag. Bulić izvješćuje o nekim radnjama, učinjenim kod Solina (Dalmačija) po hrvatskomu Družtvu *Bihac-u*, navlas obzirom na jedan nadgrobni nadpis Jelene, hrvatske kraljice, i na izkapanja kod crkve Bl. Gospe od Otoka.

Gosp. inž. Viola govori ob otkriću (tu skoro učinjenu u središtu starinskog Taranta) starinske kripte-svetišta bizantinske, posvećene Odkupitelju *Svjatlosti Svieta*, koja je prije bila svetištem Sunca (Apollon Helios), na opreku s kojim je već počitano pogansko svetište od kršćana posvećeno Onomu, koji reče: *ja sam svjetlost svieta*. Prilika Isusova, bizantinski afresk po prilici od X. vieka, koji nosi gori rečeni nadpis, te ima uza se s jedne strane Gospu, s druge S. Ivana, je po sred apsida kriptine. Priupitan od raznih, podaje druga tumačenja o položaju kriptine, itd.

Prof. Franco predlaže zaključak za prikladnu pripravu povjesti kršćanskog he-lenizma u Italiji. Dodavaju u tom predmetu neke opazke i očitovanja gospoda inž. Viola, O. Petit, profesor Benigni, koji predlaže, neka se poda nalog Predsjedništvu, da uobličii predlog, koji da se uvrsti u sutrašnji dnevni red. Odobren je predlog Benigni-ev.

Prof. Vannutelli obavješćuje o izkopavanju kod Svete Stepenice prošljedjenu od jučer do danas.

IV. Odsjek.

Sjednica dneva 19. travnja 1900.

Pošt. O. De Santi, nadovezujuć na konačno nagoviještanje predsjednikovo na maestra Perosi-a, posvjedočuje, kako bi se u velikom broju mogla umnožiti sudaranja između fraza Gregorijanskih melodija i onih u Perosi-evim djelima, i kako su u ovim zadnjima prečesto savršene i podpuno prenešene prve, te donosi nekoliko praktičnih primjera. Zaključuje, da Gregorijanske melodije dakle nisu pjevanje jednog doba, koje je bilo i stoji u opreci sa savršenstvom moderne glazbe, nego pjevanje živo i takovo, da i za naših

dana može da pobudjuje najveće i vierske uspjehe; a to jer je Gregorijansko pjevanje pravo pjevanje crkveno, a Crkva nije samo od jučer, nego od danas, od sutra i od svakoga doba.

Dr. Avgustin Latil, benediktinac sa Monte Cassino, razpravlja zatim o *Prekoniju uzkrsnomu*, ili ti *Ezultet*. Pokazuje na postanak obreda blagoslivljanja uskrasne svieće, navodjuć pismo Svetoga Jerolima Djakonu Presidiju, i na mnenje, koje Svetoga Avgustina postavlja sačiniteljem *Prekonija*. Ispituje pomnjivo razne promjene teksta kroz vjekove i promjenu starinske melodije šestog načina u sadašnjoj, koja susljedno učestvuje u trećem i u drugom. Prelazi pak na *rotoli*, koji u srednjem vijeku, navlaš u Benediktinskim Opatijama sadržavahu *Prekonij* ilustrovan sa minijaturama. Govori o raznim rotolima, što jih je on iznašao i koje objelodanjuje kromolitografijom u istom Monte Cassino, a bili su poslani na parižku izložbu. Ispituje različite minijature škole u raznim rotolima, a kao zaključak izrazuje želju, da toliki rotoli, sad nepoznati i zakopani u ormarima crkvenih riznica, budu mogli izaći na svjetlost i donieti nov doprinosak k povjesti kršćanske umjetnosti.

Predsjednik priobćuje, da je P. O. Grisar, slavni povjestničar, zapriečen da osobno prisustvuje, poslao dva zaključka, koji da se podvrgnu odobrenju Odsjeka, radi većeg pomnoženja starinarsko-glazbenih nauka.

Tajnik čita sliedeće zaključke O. Grisar-a.

1. Razmatrajuć osobitu znamenitost starinarskog proučavanja *gregorijanskog Pjevanja* za upoznavanje upliva starinske glazbe latinske i grčke na glazbu *srednjega vieka*, Kongres preporučuje mnogo takova proučavanja, kao što i ona Benediktinaca u Solesmes u njihovoj velecejenjenoj *Paléographie musicale* i preporučuje još praktično učenje gregorijanskog pjevanja.

2. Približujuć se svečana stogodišnja uspomena smrti S. Grgura Velikoga († 604) slavljena ocm crkvenog pjevanja liturgije, Kongres želi da ta prigoda bude pripravljena u Rimu sgodnim izučavanjima i svetkovana dostojnim očitovanjem.

Pošt. O. Janssens cieni, da bi se imalo propustiti nagovještavanje na djelo Solesmes-kih Benediktinaca, a u tom ga mnenju sledi O. Amelli, Predsjednik. Drugi nasuprot cieni da bi se imao ostaviti nepromjenjen zaključak O. Grisara. O. Morin nije protivan nagovještavanju na *Paléographie Solesmensku*, a barun Kanzler dokazuje, da je to posve shodno, samo predlaže preinačenja i neke izraze. Drugi žele da se napomenu i proučavanja starinske glazbe Židovâ.

Predsjednik predlaže, da bi se dva zaključka podvrgla izpitivanju Povjerenstva, u kojemu da učestvuju O. Janssens i barun Kanzler, a u sutrašnjoj sjednici da se predlože i pretresaju popravci i preinačenja, koja se budu činiti prikladnim.

V. Odsjek.

Sjednica dneva 19. travnja 1900.

Nastavak priobćenja O. Delattre, sa opazkama profesora bečkog Sveučilišta Bormanna, De Waal-a itd.

Seymour de Ricci govori o nadpisima ili novim, ili dosad naopako pročitanim ili protumačenim i podaje istima neke nadodatke, koji pobudjuju pogodovanje prisutnih.

Usljed izvješća prof. Bormanna pretresa se obširno listovno dopisivanje između Abgara i Spasitelja, prenešeno na starinskom nadpisu u Efezu. Čine se nagadjanja bilo o vremenu, bilo ob uzroku razlikâ između teksta Evzebijeva i samog nadpisa navlaš po Bormann-u, Baumstarku, Swobodi i Buliću.

Sordini tumači zagonetku jednog nadpisa u Umbriji, o kojemu se je držalo, da je napisan slovima dielom grčkim, dielom latinskim, a dielom nepoznatim.

VI. Odsjek.

Sjednica dneva 19. travnja 1900.

Sjednica bi otvorena u 10¹/₂ sati.

U prvom dielu bijahu navješteni i pretresani sliedeći zaključci:

Zaključak I. — Drugi Kongres kršćanske Arheologije:

„Uzevši u obzir upliv postojećih bibliografija, toliko posebnih koliko uključenih u bibliografijama klasičnih grčkih i rimskih spisatelja, izražuje želju, da starinska kršćanska književnost bude takodjer imati svoju vlastitu bibliografiju obćenitu savršenu“.

Zaključak II. — Drugi Kongres kršćanske Arheologije:

„Uzevši u obzir najveću korist takove radnje za prastaru kršćansku književnost, izražuje želju za povješću predaje starinske kršćanske književnosti od vremena mira unapried, u koju da se uvrste takodjer najmanji spisi i ne upravo književni i nagadjani, sastavljeni ili pripisani tomu razdoblju“.

Zaključak III. — Drugi Kongres kršćanske Arheologije:

„Izražuje želju, da se objelodane podpuni popisi od „Initia Patrum“ toliko grčkih, koliko latinskih, pribrojivši jim i prevode na rečene jezike starije od g. 1500.“

Zaključak IV. — Drugi Kongres kršćanske Arheologije:

„Sviestan i učestvovan u zahvalnosti učenoga svieta za Bibliothecae Patrum, Italia, Britannica, Hispaniensis potaknute i poduprte od I. bečke Akademije:

Izražuje želju, da se nastave i prošire slični popisi rukopisâ, da se sastave i za OO. Grčke, i da se proširi izpitivanje na knjižnice manje poznate i na rukopise i novije“.

Zaključak V. Drugi Kongres kršćanske Arheologije:

„Izražuje želju, da se izpitaju, identifikuju i da se opišu palimpsesti, o kojima se može nagadjati, da se tiču starinske kršćanske književnosti, i da se to započne raditi u katalogima knjižnica u tečaju publikacije“.

Zaključak VI. Drugi Kongres kršćanske Arheologije:

„Promislivši, da je za velik dio starinske kršćanske književnosti jedinim prodomom posredna predaja putem lanacâ i florilegijâ, izražuje želju za kritičko-književno protraživanje takovih kompilacija, nebi li jim se upoznali mnogovrstni književni odnošaji“.

U drugom dielu sjednice gospodin W. Croke čita svoju razpravu o najdavnijim izpravama povjesti uvedenja kršćanstva u Irsku, te predlaže, da bi se identifikovali Sveci Paladije i Patricije. Odviše kasno doba ne dopusti da se razpravlja ob izvjestiteljevim zaključcima i učini, da se odgodi za sutrašnju sjednicu čitanje drugih triju razprava.

Odsjek VI. o davnoj kršćanskoj književnosti obdržavat će sutra u petak dne 20. u 9¹/₂ sati svoju treću sjednicu u vlastitoj prostoriji na drugom katu.

VII. Odsjek.

Sjednica dneva 19. travnja 1900.

Predsjeda Prag. Baumgarten, a prisjeda P. O. Bonavenia.

Otvara se sjednica u 9¹/₂ sati.

Otac Tadija Oleniczak, Resurekcionista, govori o izučavanju crkvene Arheologije, koje se izvodi u Poljskoj, prikazavši u kratko, što se je onamo uradilo na tom polju kroz zadnja desetgodišta. Osobito se je bavio djelima Pošt. profesora Bilezewskoga, poljačkoga starinara, profesura dogmatike na lavovskom sveučilištu. Pohvali njegovu radnju pod naslovom: *Crkvena Arheologija u odnošaju sa crkvenom povjesti i kršćanskom dogmom*, djelo, koje se u velike čieni u Poljskoj i kojega spisatelj priredjuje drugo izdanje, koje bi moglo da služi uzorom za sastavljanje djela o crkvenoj Arheologiji, što bi jih napisali starinari drugih zemalja u svojim jezicima.

Zatim je govorio o drugom djelu Bilezewskoga, duboko znanstvenomu, takodjer na poljačkom jeziku, koje se jedino bavi *Evharištijom, ilustriranom po spomenicima književnim nadpisnim, ikonografičnim kršćanske davnine*, djela, koje bi moglo koristovati tolikim osobama, toliko laicim koliko i crkvenim.

Da bi nešto pokazao o djelatnosti prof. Bilezewskoga, reče, da se on ne ograničuje na razširivanje crkvene arheologije perom, ali od nekoliko godinâ obdržava o njoj javne sedmične konferencije u istom Lavovu.

Napokon upozori na djelo Prep. Oca Marijana Moravski-ega, D. I. u Krakovu, koji je u Buletinu Družbe Isusove u Krakovu 1899 god. objelodanio veleučenu razpravu ob *Obćinstvu Svetih*, radnju dostojnu da bude prevedena na druge jezike, da bude mogla služiti i učenim osobama drugih naroda.

Slijedi zatim prof. kom. Botti, koji govori o katakombama Aleksandrije u Egiptu, ilustrujuć sva izkopavanja navlaš kršćanska, koja se izvadjaju pod njegovim ravnanjem u samoj Aleksandriji pomoću tlorisâ i fotografijâ.

Zatim nabraja djela, što jih je darovao Kongresu, i jesu sljedeća:

1. Muzej u Aleksandriji i izkopavanja 1892 g.
2. Floris Aleksandrije u doba Tolemaičko.
3. Floris četvrti Raccotis u doba Rimsko.
4. Aleksandrinski Buletin Arheologični, b. I i II.
5. Razprava o stupu zvanom *Pompejecom*.

Iza toga Pošt. Maielli govori o *stolicama Arheologije*, koje bi se imale zavesti u crkvenim sjemeništima. Tad čita svoj zaključak, koji će biti izložen javnosti, a zatim pretresan.

Gosp. Angjeo Regis, inžinir, pristaje na predlog Maielli-ev, govoreć o izkopavanjima, koja bi se imala izvesti u Jeruzolimu; najpotla njegov je predlog, da bi se učenju kršćanske Arheologije dodalo učenje hrama jeruzolimskoğa, uzor prama kojemu su bile sagradjene kršćanske bazilike.

Ocu Bonavenia se čini, da ga predlog gospodina Regis ne ulazi mnogo u polje *kršćanske Arheologije*; on radje pripada *Bibličkoj Arheologiji*.

Predlaže se, da bi se o tomu sutradan, 20. travnja, obširnije govorilo, kad gosp. Angj. Regis bude obširno razvijati svoju osnovu.

Knez Daugnon opetuje svoju želju, koju je već jučer izrazio, t. j. da bi se ustanovio *starinarski međunarodni znanstveni areopag*, videć mu sličnost u predlogu Maielli-evomu i drugim podobnim.

Sjednica bi zatvorena u 11 sati i četvrt.

Obća skupština u petak dne 20. travnja 1900.

Sjednica se je otvorila u 4 sata potla podneva u prisutnosti Preuzoritog Stožernika Pokrovitelja; a nakon pročitanja zapisnika Tajnik pročita brzojavku pristajanja, upravljenu od povjestničke i umjetničke Akademije iz Beča. Zatim Predsjednik udiele rieč Prag. Buliću, ravnatelju spljetskoga muzeja, koji izvesti ob *odkrićima učinjenim u području Solina* od 1894 g unapried, t. j. od vremena prvog Kongresa kršćanske arheologije. Nacerta u kratko vesti o poviesti i znamenitosti kršćanskih spomenika na groblju u Manastirinama i napomenu jim poglavite nadpise, opisujue takodjer grobove mučenikâ ondje postavljene, i mnogobrojne grobove okolo njih skupljene. Govorio je takodjer o znamenitom nadpisu, koji je dao povoda izkopinama S. Anastazija. Prešao je zatim na opisivanje izkopinâ, preduzetim na Marušincu i u drugoj cemeterialnoj Bazilici, gdje je našao dragocjene mozajike, tragove protezi Djakonikon-a i *Schola cantorum*, kao što i nadpis S. Justina Biskupa solinskoga i grčki o jednom svetom Menas-u, koji je dao povoda mnogim razprama. Doda viest ob odkriću neke grobnice sa slikanim uresima u okolici bazilika solinskih. Zaključi nadom, da će se tim izkopavanjem postignuti još drugi znameniti uspjesi. Ta će izkopavanja on sada prihvatiti kod gradske solinske Bazilike i njezine Krstionice.

Obći Tajnik prof. O. Marucchi govorio je o najnovijem odkriću jedne *povjestne kripe u groblju Domitille*, što ga je učinilo Povjerenstvo crkvene Arheologije. Opisao je taj znameniti ipogej, sa dotičnom stepenicom, lucernarijem, tragovima štovanja što jih još uzdrži, a po izpitu topografičkih izprava zaključi, da je to grobna kripta Svetaca Marka i Marcellijana, mučenikâ Dioklecijanovog progonstva. Izpita slikarije IV vieka ondje nadjene, pokazujuć njihove fotografije, i pokaza liepo njihovo odgovaranje za povjesti tih Svetaca. U jednoj od tih slikarija spozna prizor velike riedkosti, t. j. jednu od osobâ imenovanih u djelima pred sudištem suđevim; i doda da su po stienama kripe imali biti naslikani, kako se može da nagadja po ostancima slikarijâ, drugi čini iz istih djela. I iz svega toga izvede razlog na korist povjestne vriednosti, ne ciele pripoviesti agiograficne, ali njezine bitne česti. Zaključi rekavši, da je izkopanje i uredjenje te kripe radnja, što ju arheologično Povjerenstvo dovršilo na čast Kongresistâ, i prikaza na klupu Predsjedništva prve listove, tiskane brigom gori rečenog Povjerenstva, IV svezka *Roma sotterranea* kojega se tiskanje hćelo da zapoćme uprav prigodom Kongresa.

Prof. Wickhoff, sa bečkog sveučilišta, govorio je ob *uplivu kršćanskih mozajika u preporodnom slikarstvu*, pokazavši kako su motivi takovih umjetničkih djela preostalih u absidama Bazilikâ uplivali na postanak nekih kompozicija odnosnih na Isukrsta, na

Djevicu i na Sveee, što jih vidimo na freskama Benozzo-a Gozzoli, Pinturicchio-a, Rafajela i drugih velikih slikara.

Prof. Bormann, sa istog sveučilišta, govorio je o djelatnosti bečke škole u izučavanju starinske epigrafije i kazao je, da ona zaprema jedno od prvih mjesta u izražavanjima Male Azije, te je prikazao nekoliko listova *Körpusa nadpisa*, što jih je izdao isti zavod, pokazujuć na neke glavnije među njima. Prešao je tad na razpravljanje o jednom grčkom nadpisu, urezanom nad jednim vratima privatne kuće u Efezu, gdje je prepisan jedan dio čuvenog apokrifnog pisma, upravljena od Abgara Spasitelju, sa odgovorom, što bi ga po poznatoj predaji imao bit dao isti Krst Kralju. Izvjestitelj se je zadovoljio tim, da iztakne činjenicu, naglasivši joj znamenitost, a ne ulazeć u suštinu kritičnog pitanja, jošte odveć mutnoga.

Najpotla je Prag. Gennaro Galante iznio hitar i zanimiv opis slavnih *kršćanskih uspomena Kampanije Felice*, osvrćuć se na Napulj, Pozzuoli, Kapua i Nolu. Reče, da iza Rima Napulj se ponosi, da ima znamenita Kršćanska podzemna groblja i dragocjene mozajike, kao na pr. onaj u Krstionici Svete Restitute u najnovije doba bolje otkriven.

Govorio je takodjer o Cimitile kod Nole sa memorijama Svetog Feliksa i Svetog Paulina, kojega je slavan lik osvietlio. Zaključio je pokazivajuć nacerte nekih starinskih slika, koje predstavljaju Krštenje, tu skoro otkrivenih u Napulju i jošte neizdanih.

Nakon toga Predsjednik naviesti, da će radi obilja priobćenja, osjem ustanovljene sjednice od subote 21, i u ponedjeljnik 23 u jutro biti obdržavana još jedna obća skupština znanstvenih priobćenja, te je u 6^{3/4}, potla podneva proglasio sjednicu zaključenom.

Obzirom na ograničen prostor ovog časopisa, kao što i na okolnost, da je u našem čitalačkom občinstvu još razmjerno slabo probudjeno zanimanje za posebna pitanja iz područja kršćanskog starinarstva prvih vjekova, pa su mi toliki izjavili želju, da bih ovo izvješće, u koliko je moguće, skratio; to ću drage volje izostaviti izvješće o trećoj i četvrtoj sjednici pojedinih odsjeka, kao što o dvie obće skupštine i o govorima, izrečenim u zaključnoj skupštini, o svečanostima, o posjetu katakombâ, lateranskog kršćanskog muzeja i vatikanskih kriptâ, te ću dovršiti nanizavši želje pojedinih odsjeka, koje su pak jednoglasno bile primljene i potvrđjene u zaključnoj obćoj skupštini.

I. Odsjek.

Kongres želi, da budu ustanovljena izravna izraživanja, da se posvjedoči obstanak stepenice, koja bi s ruba via Cornelia i s mjesta, što ga danas zaprema kapela del Salvatoreino u Svetim Pećinama Vatikanskim, silazila k ipogeju, gdje počiva tielo Svetoga Petra. Ta je stepenica imala bit zazidana 846. god, da bi se raka sačuvala od rukâ Saracinâ, polag tvrdnje Barnesa, koji kaže, da joj je otkrio tragove u rečenoj Kapeli.

II. Odsjek.

1. Kongres izrazuje želju, da bi Najviši Zaštitnik učenja Starinarstva i Umjetnosti kršćanske učinio da bude nemoguće razpršavanje predmetâ iz crkava, posvećenih bogoljubnošću djedova i bogoštovjem kojemu bijahu namienjeni.

2. Kongres usvaja i podupire i drugu želju izraženu od prag. De Waal-a, da učenjacima budu otvorene vaticanske Kripte.

3. Kongres izrazuje želju da bude sastavljena sbirka nadpisa na umjetničkim spomenicima od VI. do XII. vieka, paleografično ilustrovana.

4. Želja je Kongresa, da bude dopušteno pregledati i reprodukovati, prevelik spomenik kršćanske umjetnosti, stolicu S. Petra, koju su najslavniji učitelji kršćanske arheologije jedva nazrili.

5. Kongres izrazuje želju, da bi se prikladnim pokušajima, izpod obliepa XVII. vieka koji obieljuje brodove Sveteg Ivana Lateranskog, nastojali iznaći ostanci freskâ Giolto-a, Gentile de Fabriano i Pisanello-a.

III. Odsjek

1. Želja za pripravu jedne Povjesti sredovječnog Helenizma u Italiji.
2. Želja za preudešenje Lequien'ova „Oriens Christianus“.

IV. Odsjek.

1. Kongres, promišljajući na osobitu znamenitost arheološkog proučavanja Gregorijanskog Pjevanja, da bi se poznao utjecaj starinske glazbe židovske, grčke i rimske na glazbu Srednjega vijeka, u velike preporuča takova proučavanja.

2. Kongres, približujući se svečana stoljetna uspomena smrti Svetog Grgura Velikog († 604), proslavljena kao oca crkvenog pjevanja i liturgije, izražuje želju, da bi se ta obljetnica pripravila nužnim proučavanjem i svetkovala dostojnim izkazom.

3. Kongres, promišljajući na ne riedak udes liturgijskih rukopisa, ne malo kojih je od neprispodobive vrijednosti, izražuje želju, da bi jim mjerodavne oblasti ujamčile sačuvanje, naredivši da se od njih naprave točni popisi i da se najpomnijije čuvaju.

4. Kongres, hvaleći objelodanjivanje liturgijskih tekstova upućeno u raznim krajevima, izražuje želju da se istima doda također, u obilatoj mjeri, objelodanjivanje mnogobrojnih lokalnih tekstova, bar u koliko bi ovi mogli dovesti k poznavanju obredâ i blagdana posebnih.

5. Kongres, promišljajući da su talijanski liturgijski Kodeksi bili do sad manje izpivani, od onih drugih krajeva, izražuje želju, da se od njih objelodanjuju popisi za našašća još ne opisana i da bude obavljeno osobito izraživanje o liturgijskim melodijama koje su u njima sačuvane.

6. Kongres, uvjeren da je duboko proučavanje starinskih liturgija neobhodno za sticanje pravog liturgijskog čustva i za nužni dopunjak bogoslovne tvorbe, izražuje želju, da bi se u bogoslovnim Zavodima obdržavali znanstveni tečajevi liturgije sa u sporednim čitanjem tekstova raznih liturgija.

V. Odsjek.

1. Kongres izražuje želju, da bude čim prije objelodanjen nastavak djela *Inscriptiones christianae Urbis Romae*, koje sačinjava preznamenit dio od *Corpus inscriptionum latinarum*, kojega je talijanska Vlada uzela na sebe zadatak i koji je prof. Josip Gatti već pripremao za tisak.

2. Kongres izražuje želju, da što prije moguće bude objelodanjen rukovodnik kršćanske epigrafije navlaš na porabu akademičku, to jest za učioničke zavode.

VI. Odsjek.

I. Niz.

1. Kongres, promišljajući na nedostatnost postojećih bibliografija, toliko posebnih koliko uvrštenih u bibliografijama klasičnih spisatelja grčkih i rimskih, izražuje želju, da starinska kršćanska književnost bude također imala vlastitu podpunu bibliografiju.

2. Kongres, promišlivši na najveću korist slične radnje za prastaru književnost kršćansku, izražuje želju za povješću predaje starinske kršćanske književnosti od vremena mira unapried, u kojoj neka se uvrste i najmanji spisi i ne uprav književni, i nagadjani, sastavljeni, ili pripisivani tomu razdoblju.

3. Kongres izražuje želju da se objelodane podpuni popisi *Initia Patrum* toliko grčkih koliko latinskih, obuhvativši u njima prevode na rečene jezike starije od godine 1500.

4. Kongres, sviestan i učestnik zahvalnosti učenog svijeta radi *Bibliothecae Patrum-Italicae, Britanicae, Hispaniensis*, potaknutih i poduprtih od I. Akademije bečke, izražuje želju, da bi se nastavili i razširili slični popisi rukopisa, da jih se sastavi i za OO. grčke i da se razširi izraživanje na manje poznate i na rukopise iz novijeg vremena.

5. Kongres izražuje želju, da bi se okašali, indentifikovali i opisali palimpsesti o kojima se nagadja da bi se mogli odnositi na starinsku kršćansku književnost, i da se to započme raditi u popisim knjižica koji su u tečaju objelodanjivanja.

6. Kongres, promišljajući da je za vrlo velik dio starinske književnosti kršćanske jedini put neizravna predaja po verugama i florilegijama, izražuje želju, da bi se uputila kritično književna izraživanja o takovim kompilacijama, e da bi se upoznali mnogostručni njihovi književni odnošaji i da bi jim se tako omogućila znanstvena poraba pri kritici neobjelodanjenih tekstova, kao što i pri onoj već objelodanjenih.

II. Niz.

7. Kongres, promišljajući na nerazriešive odnose među raznim starinskim kršćanskim književnostima, koji su očiglednim postali osobito po najnovijim sretnim otkrićima, izražuje želju, da bude upućeno duboko, sustavno iztraživanje iztočnih književnosti, naročito tako nazvanih, a poglavito sirske, toliko da jim se bolje upozna izvorna književnost, koliko da se u obilatoj njezinoj književnosti prevodâ udje u trag grčkim izvornicima izgubljenim ili osakaćenima.

8. Kongres, promotrivši s jedne strane koliko su mnogo dužne Ocima sredovječne književnosti u obće, a navlaš bogoslovna, a s druge kolike li tmice vladaju o prostranosti i dubini tog upliva, izražuje želju, da se proučava i da se opredieli u koliko je moguće određeno, u posebnim monografijama, koji li su starinski kršćanski spisatelji i koji li su njihovi spisi sbilja vježbali izravan upliv na umni život i na bogoslovje Srednjega Vieka.

9. Kongres izražuje želju, da bi se izpitali i opredielili sbiljski odnosi toliko književni koliko mudroslovni starinske kršćanske književnosti, sa klasičnim književnostima.

10. Kongres, promišljajući na najveću djelatnost što su ju vršili u umnom životu i ništa manje u javnom vjerskom razni znanstveni smjerovi i razne kršćanske škole staroga doba, izražuje želju, da bi se proučavale te razne škole i u nutrnjem ustrojstvu i vlastitom omedjašenju svake pojedine i u njihovim uzajamnim odnosajima.

11. Kongres izražuje želju, da bi se o raznim vrstama starinske kršćanske književnosti napisale tolike osobite povjesti, kao neobhodna priprava toliko obćenite književne povjesti starinske kršćanske književnosti, koliko prave povjesti razvitka kršćanske misli.

III. Niz.

12. Kongres, uvjeren o najvećoj znamenitosti što ga dandanas ima znanstveno proučavanje izvora kršćanstva, izražuje želju, da bi se toliko na Sveučilištima, a po mogućnosti takodjer u biskupskim sjemeništima, osnovala stolice kršćanskih starina, razlučene od stolice crkvene povjesti, kojima da bude pričuvano izučavanje i podučavanje obćenite povjesti Crkve, kršćanske književnosti, dogme i kršćanske arheologije uprav tako zvane, od početka kršćanstva do Srednjega Vieka.

13. Kongres, priznavajući obilat plod, što se je postignuo na tolikim sveučilištima od već ustanovljenih patrističnih tečajeva u pripravi k naukama kritično-povjestno-književnima, starinarskim i bogoslovnim, izražuje želju, da bi se takovi tečajevi uveli na sva Sveučilišta i u sve više crkvene Zavode u svrhu da bi se mladim bogoslovima omogućilo sticanje mnogostručna znanja zahtjevana za plodonosan razvitak ovih znamenitih nauka.

14. Kongres izražuje želju, da bi se na gimnazijama i u drugim zavodima srednje obuke, uz klasične spisatelje, poglaviti temelj književnih nauka, čitanjem najboljih spisa kršćanske starine, učinili spoznavati najstariji književni izrazi kršćanske misli.

15. Kongres, zahvalan prama sačiniteljima velikih sbiraka prevoda patrističnih spisa u Njemačkoj, Englezkoj, Norvežkoj i Sjedinjenim Državama, izražuje želju, da bi se takove sbirke uputile sastavljati i u drugim zemljama, osobito latinskim i slavenskim, eda bi se puk upoznao s najstarijim spomenicima vjere i misli kršćanske; i u istoj namjeri izražuje takodjer želju, da bi se obdržavale sгодne konferencije naobraženim razredima pučanstva.

VII. Odsjek.

1. Kongres, uvjeren o najvećoj znamenitosti spomenikâ katakombâ rimskih što jih tolikom pomnjom iztražuje Povjerenstvo Crkvene Arheologije, i željan da tolike druge slavne kripe podzemnog Rima ne budu na dalje ležat zakopane, toplo preporučuje i podupire gorućom željom poziv što ga je gori rečeno Povjerenstvo već upravilo na učenjake i na proučavatelje, eda bi uspjelo k ostvarenju željenih izkopavanja.

2. Kongres, promišljajući da razpršavanje cimelijâ i posvećenih predmeta koji se nahode razstrkani po crkvama, navlaš u selima i zaselcima, zavisi velikim dielom o tomu što isti predmeti nisu pravo cijenjeni od onih koji bi jih bili dužni čuvati, izražuje želju, da bi Crkvena Oblast zabranila župnicima i upraviteljima crkava prodaju kakvog mu drago umjetničkog djela ili rukopisne izprave pohranjene, a njima povjerene na čuvanje,

bez pristajanja starješina na to određenih; i izrazuje također želju, da bi se rečena naredba priobćila Biskupima svih biskupija toliko talijanskih koliko inozemnih.

3. Kongres izrazuje vruću želju, da bi se u Rimu, koljeveci i središtu kršćanskih starina, podignuo viši Zavod kršćanskih starinarskih i povjestničkih nauka.

4. Kongres izrazuje živu želju, da bi se izučavanja kršćanskog starinarstva olakovala u Rimu koliko je god moguće; u tu svrhu izrazuje želju, da bi se učenje u katakombama i u kršćanskim Muzejima ustrojilo na način sličan kako je za izučavanja povjestnička i književna u Arhivu i u Vatikanskoj Knjižnici. Povjerenstvo sastavljeno od gošpode: opata Duchesne, ravnatelja francuzke škole, Oracija Marucchi, profesora, Prag. Wilperta, ustanovljeno je od Kongresa neka se bavi ostvarenjem te želje.

5. Kongres, pripознаvajuć najveću shodnost da se razprostranjuju Stolice, za obučavanje znanstvenih spoznaja kršćanskog Starinarstva: cienesć da bi takove spoznaje kako treba naučene, pak razširene i u mala središta imale postati dobrom obranom za očuvanje spomenika i cimelija gdje mu drago postojećih iz postovane kršćanske davnine, izrazuje želju, da budu ustanovljene Stolice kršćanskog Starinarstva kod Sveučilišta nauka, u Crkvenim Sjemenistima i u drugim višim učevnim Zavodima.

6. Kongres izrazuje želju, da bi se predložilo onim Sveučilištima u Evropi i vani, kod kojih postoji stolica Kršćanskog Starinarstva, ili dotičnim Vladama, da budu utemeljene podpore za kršćanska starinarska putovanja, takova po prilici kako su ustrojena znanstvena putovanja vodjena od Dra. Dürfelda, tajnika Njemačkog Starinarskog Zavoda po Grčkoj i po Iztoku, a od prof. Mau po Italiji.

7. Kongres izrazuje želju, da bi se godimice obielodanjivao buletin koji bi sadržavao napomenu svih publikacija tičućih se Kršćanskih starina (od postanka do papinstva Svetog Grgura Velikoga).

8. Kongres, da bi se razprostranio duh čuvanja spomenika i posvećenih predmeta, predlaže kompilaciju malog rukovodnika, koji bi sadržavao tehnička praktična pravila odnoseća se na sačuvanje i reprodukciju i bio bi namijenjen porazdieljenju. Odredjuje za sastavljenje istoga Naimara Giovenale, baruna Kanzlera, Prag. Wilperta.

9. Kongres, izrazuje želju, da bi se uputilo obielodanjenje kršćanskih sarkofaga sa fotografičnim tablicama polag želje već izražene u Spljetu; i preporučuje Profesoru Nikoli Mülleru, berlinskoga sveučilišta, koji je već poduzeo tu radnju, da ju privede kraju kroz najkraće moguće doba.

10. Kongres predlaže zaključak upravljen na to, da bi se potaknula (ako je moguće putem natječaja) radnja didaktične naravi, u kojoj bi bili sabrani i redomice izloženi zaključci stalni, vjerojatni, nagadjani u predmetu kršćanskog Starinarstva. Takovi zaključci (pod kojim se imenom razumievaju toliko načela ili kanoni, koliko i njihove dedukcije) trebalo bi da budu erpljeni iz Djela najvećih učitelja, navlaš Rosio-a, Marchi-a, Garrucci-a, De-Rossi-a.

11. Kongres, promatrajuć znanstvenu i starinarsku znamenitost novog *Bullettino di Archeologia cristiana*, izrazuje želju, da taj buletin bude razširen po svim Knjižnicama javnima i sveučilištnima i da bude služiti kao sredstvo obćenja za veće razširivanje kršćanskog Starinarstva po svim stranama gdje se nahode ostanci spomenika, i starinarskih uspomena, osobito prvih jedanaest vjekova Kršćanskog Brojenja.

12. Kongres izrazuje želju, da bi se izvela izkapanja u katakombama Svetog Viktorina kod Amiterna.

Bibliografija.

Bullettino di archeologia e storia dalmata pubblicato per cura di Fr. prof. Bulić. Anno XXIII, Nro. 5—6—7. Sadržaj: Svetci Istre i Dalmacije. — Neobjelodanjeni nadpisi: Sotin, Šolta, Glavice pokraj Sinja, Zadar. — Drago kamenje u c. k. Muzeju u Spljetu nabavljeno godine 1899. — Sv. Menas. — Viesti povjestne i agiografske odnosne na Spljet. — Ocjena knjige „La Dalmatie de 1797. à 1815. — Nekoje izprave o bivšim plemenitim Obćinama Raba i Nina. — Drugi međunarodni Kongres kršćanske Archeologije u Rimu. — C. K. Konservator starinskih spomenika u Spljetu i Uresno Povjerenstvo. — Iznašašća odnosna na topografsku gradsku i predgradsku staroga Solina, na sarkofage rimske pod morem u selu Vranjicu pokraj Solina. — Iznašašća odnosna na topografsku sredovječnu Spljeta. — Viesti odnosne na Polaču Dioklecijanovu u Spljetu. — Naši spomenici u c. k. Središnjemu Povjerenstvu za stare spomenike. — Supplemento: „Nella Dalmazia romana“ di C. Diehl prof. u la Sorbona.

Nro. 8—9. Sadržaj: Štovanje božanstva egipatskih u Dalmaciji. — Neobjelodanjeni nadpisi: Podgradje Benkoveca, Nadin, Trogir. — O počatu Legije IV. Flavia Felix. — Četiri lubanje dalmatinske. — Antropološke opazke. — Katarina žena Ivana Nelipića Kneza Cetine i bana Dalmacije i Hrvatske. — Ocjena knjige „La Dalmatie“ de 1797. à 1815. — Prinosak topografiji Spljeta u XVIII. v. — Nesreće Dra. Jerolima Fasaneo. — Bibliografija. — Viesti o Dioklecijanovoj Polači u Spljetu i starinarska iznašašća.

Nro. 10—11. Sadržaj: Izkopine u starokršćanskom groblju u Manastirinam u Solinu god. 1899. — Raka moći Sv. Dujma biskupa i mučenika u Stolnoj crkvi u Spljetu i raka Sv. Mučenika solinskih u kapeli Sv. Venancija u Krstionici Lateranskoj u Rimu. — Nadpis jednoga Solinskoga biskupa, vjerojatno Ivana V. — Ocjena knjige „La Dalmatie“ de 1797. à 1815. — Nesreće Dra. Jerolima Fasaneo. — Viesti o Dioklecijanovoj Polači u Spljetu. — Ulomak afreška u absidi Stolne Crkve u Kotoru. — Bibliografija. — Za gradnju novoga Archeološkoga Muzeja.

Ovomu svezku *Bullettino-a* priključene su brošure: „Nella Dalmazia Romana di Charles Diehl prof. alla Sorbona. Pretiskano iz istog „Bullettino-a“. Str. 42. u 8ni — i „Riflessioni sopra l' Istoria di S. Doimo Primo Vescovo di Salona, e Martire, Patron della Città di Spalato“. Dalla quale sono formate le lezioni per il secondo Notturmo del suo Offizio A. 7. Maggio. Studio archeologico-storico del Dr. Antonio Matiassevich-Caramaneo di Lissa pubblicato per cura del Sac. Apollonio Zanella Can. onor. Parroco Arciprete di Lissa“. Str. XVI—27. u 8ni.

Vjestnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva. Uredjuje Dr. Ivan pl. Bojničić Kuinski. God. II. Sv. 4. Sadržaj:

Dr. Mavro Wertner: Saracen „Heyza“ i njegova obitelj.

Dr. Franjo Bušar: Širenje reformacije u Hrvatskoj i Slavoniji. (Svršetak.)

E. Laszowski: Podatci o Koprivnici u srednjem vijeku. (Svršetak.)

J. Janković: O seljačkoj buni oko Križevca i u nekom dijelu generalata varaždinskog g. 1755.

Vj. Celestin: Parnica proti Anici Pauković, seljakinji i „vještici“ iz Čepina.

Snaštice: Mile Magdić: Jaš dva priloga za povjest plemićke porodice Novakovića. — Josip

Purić: Dva latinska rukopisa iz god. 1698. u knjižnici grofa Rudolfa Normanna-Ehrenfelskoga u Valpovu. — Bogoslav Babić: Proglas cara Karla III. (VI.) na bosansko pučanstvo od god. 1737. — Zlatko Kolander: Ženska urota proti samoborskom šapniku god. 1771. — B.: Armales porodice Završki.

Književnost: Referat Bogoslava Babića.

E. Laszowski. **Hrvatske povjestne gradjevine.** Kuj. I. Sv. 1. Suradnici: Dr. M. Šenoa i B. Hirc. Sadržaj: Trsat, sa 7 slika. Djelomice po L. Kukuljeviću i Jul. Jankoviću. Perušić, sa 2 slike. Erdut, sa 3 slike. Kostaj, sa slikom. Str. 24. u 4ni. Djelo izlazi u svescima, kojih 10 će saći-

njavati knjigu. Cijelo djelo obsizati će 3—5 knjiga. Predbrojka se prima na I. knjigu, a predplata je za knjigu 15 K., za 5 svazaka K. 750.

Drag. Hirc i Dr. H. pl. Hranilović. Zemljopis Hrvatske. Pristap. Str. 16 u vel. 8° sa 11 slika.

Prvi hrvatski katolički sastanak održavan u Zagrebu dne 3., 4. i 5. rujna god. 1900. Uredio po želji središnjega odbora *Stjepan Korenić*, tajnik sr. odb. Zagreb. 1900. Str. 430 u mal. 8°. Sa 30 fotolit. poprsnih slika poglavitih učestnika kongresa. U toj je knjizi velevriedni gosp. Korenić iznio cjelokupan rad tog prezlamentnog I. kongresa hrvatskih katolika. U IV. sekciji kongresa izvjestio je velenč. g. prof. Dr. Luka Jelić o *crkvenoj umjetnosti*, te su, nakon kratka pretresanja, primljene u sekciji o tom predmetu sljedeće rezolucije:

„Uvaživ nuždu praktične i teoretične naobrazbe u kršćanskim starinama i umjetnosti, prvi hrvatski katolički sastanak izrazuje želju:

a) da se osnuje posebna stolica kršćanskih starina i umjetnosti pri svakoj hrvatskoj bogosloviji. opskrbljena sgodnom didaktičnom sbirkom, i da se također u srednjim školama predaje uputa u tu znanost;

b) da se po mogućnosti u pojedinim crkvenim zavodima osnuje po jedna stručna škola; na primjer: u jednoj bogosloviji škola crkvene glazbe; u jednom koludričkom samostanu škola za crkveno odijelo i umjetno vezanje; u jednom redovničkom samostanu jedna slikarska, kiparska i vajarska škola itd., te da se umjetnici crkvenjaci financijalno obezbijede, da u takovim školama mogu odgajati umjetnički podmladak.

Uvaživ pak potrebu sačuvanja umjetnih crkvenih spomenika, kao što i nuždu, da nove crkvene umjetnine budu u duhu crkvenomu i narodnomu izvajane, I. hrvatski katolički sastanak želi jošte:

da crkve budu građene kao sgrade, koje imaju odgovarati svojoj svrsi, to jest, da budu hramovi božji;

da se u svakoj biskupiji povjeri stručnjaku nadzor nad crkvenim umjetninama, te da njegov glas bude uvažen, kad se bude radilo o samljanju, popravljavanju, uništenju ili izvlaštenju svakog spomenika;

da se crkvene oblasti svojski zauzmu toliko za sačuvanje crkvenih spomenika, davši čim prije izraditi dijecezanske naštare; koliko i za istraživanje i proučavanje istih u hrvatskim zemljama;

napokon, da se pri izradbi novih crkvenih umjetnina bude imao osobiti obzir i uvaženje onih umjetničkih oblika, koji su karakteristični na staro-kršćanskim i sredovječnim spomenicima po hrvatskim zemljama i da to bude naglašeno u natječajnim oglasima“.

Mi se radujemo, što smo u stanju da možemo zabilježiti tu valentješljivu činjenicu, da su zaključci prvoga i drugoga međunarodnog kongresa kršćanskih starijara obzirom na starine i umjetnost kršćansku našli dostojna odziva i na našem I. kongresu hrvatskih katolika. Zato se i požurismo da ovdje iznesemo sadržaj tog glasnog odziva. Daj Bože, da navedene pravedne želje ne ostanu mrtvim slovom, nego da se zaslužno hrvatsko rodoljubno svećenstvo, predvodjano po slavnim i mudrim hrvatskim biskupima, svojski zauzme, kako bi se one malo po malo ispunjavale na korist procvata i napredka hrvatske narodne crkvene umjetnosti napose, a na duku i ponos sadašnje narodne hrvatske prosvjete u obće.

Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini. Urednik Kosta Hörmann. XII. 1900. B. i 4. Sadržaj:

Teodor Ippen: Stari spomenici u Albaniji. (Sa 30 slika u tekstu).

Karlo Patsch: Nahodjaji novaca. (Sa 2 slike u tekstu).

Dr. Ćiro Truhelka: Nešto o bosanskim solinama.

Književnost: Dr. Ćiro Truhelka: „Qualites et cum quo pacto dederunt se Croatiae regi Hungariae?“

Po viestima i nacrtima gosp. Teodora Ippena drago nam je zabilježiti nekoliko tlorisa crkava iz Albanije, koji pokazuju veliku sličnost sa suvremenim tlorisima staro-hrvatskih crkava u Dalmaciji.

Izvestja muzejskega društva za Kranjsko. Urađuje Anton Koblar. Letnik IX. Seritek 6. Vsebinska:

1. *V. Steska:* Stara mestna hiša ljubljanska.

2. *J. Novak:* Gradovi in gradišča v brezoviški fari.

3. *A. Koblar:* Regesti listin boštanskega arhiva.

Mali zapiski:

1. *Iv. Vrhovnik:* Vojaški nabor pred tristo leti.

2. *Iv. Vrhovnik:* Janzenistiški križevi pot.

3. A. K.: Jožešinsko naredbe.

4. A. K.: Slovtvo.

Letnik X. Soš. 2. Vsebina:

1. Viktor Steka: Academia Operosorum.

2. S. Rutar: Ajdovski zid pri Vrhniku.

3. M. Sitar: Dve stari cerkvi Sv. Petra na Kranjskem.

4. A. Koblar: Kopališča v Ljubljani.

Mali zapiski:

1. A. K.: Grofinja Ana Katarina Zeinjska in ljubljanske klarise.

2. A. K.: Plače kranjskih deželnih uradnikov in uslužbencev l. 1730.

3. P. Walter-Smid: Rodovina Paul pl. Nagerschigg.

Sešitek 3. Vsebina:

1. Viktor Steka: Academia operosorum. (Konac).

2. Dr. Fr. Kos: O treh tržaških škofih imenovanih Johannes.

3. A. Koblar: Dobrotniki negdanjega ljubljanskega jezuitskega kolegija.

Slovtvo:

1. A. K.: „I castelli della Val d' Arsa“ sp. G. de Franceschi.

Sešitek 4. Vsebina:

1. Viktor Steka: Naši denarji in kranjske spominske svetinje.

2. A. Koblar: Paborki in arhiva cistercijskega samostana v Dunajskem Novem Mestu.

3. A. Koblar: Troje slavospbevov na zimago pri Sisku.

4. Viktor Steka: Dolničarjeva „Bibliotheca Labacensis publica“.

Mali zapiski:

1. J. Vrhovnik: Pismo španjolskega vojaka izpred Gibraltarja z letu 1799.

2. A. K.: Herrngült, Pfundherrngült, Gültbach — kaj je to?

Slovtvo:

1. Zlatninske najdbe v Kranju. — 2. Povjest župa i crkava zagrebačkih. — 3. Primus Trubers Briefe. — Römische Strassen und Befestigungen in Krain. — 5. Der comitatus Liupoldi und dessen Auftheilung in die Landesgerichte des XIX. Jahrhunderts.

Věstník československých muzeí a spolků archaeologických. Rediguje a vydává Kliment Čermák. Díl IV. Číslo 1. Obsah: Jindřich Schliemann. Črta životopisná. Napsal J. V. Žolitzko. O zaniklých osadách. Uvažuje Frant. Vaclav Peřinka.

Z cest archaeologa po Slovensku. Podává Klim. Čermák.

Zprávy: Archivařská konference v Drážďanech.

Literatura: Vinařství v Chrušíně. — Časopis vlasteneckého spolku musejního v Olomouci. — Proboštský chrám sv. Petra a Pavla na Mělníce. — Miniatury.

Číslo 2. Obsah: Jindřich Schliemann (Dokončení). — Valná hromada musejního spolku v Pardubicích. — Z cest archaeologa po Slovensku (Pokračování). — Okresní museum v Sedlčanech. — Pohřební muzeum. — Tri listy z roku 1627. — Príspevek k dějinám českého urpení podává Vaclav Batik.

Nález: Sřadověké nálezi objeveno v Kutné Hoře. — Pohřebiště z XIII. a XIV. věku. — Nalezené staré mince.

Literatura: Bibliografie české historie. — Za českou osvětu. — Památky po našich pohanských předcích v okolí kralovohradeckém. — „Přetopa“. — Transvaalské zlaté doły.

Číslo 3. Obsah: Historicko-archaeologická vycházka z Čáslavě do Drahanic. Napsal Klím. Čermák. — Pohřebiště kosterní pod Hrádkem u Čáslavi. Sjednává Klím. Čermák. — Popelnicevé hroby proti Hrádku. Napsal Klím. Čermák.

Číslo 4. Obsah: Popelnicevé hroby proti Hrádku. Nap. Kl. Čermák. (Dokončení) — Místní památky. Se zřevím k m. Čáslavi sjednává Kl. Čermák. — Zpráva předsedova o činnosti „Vědy Čáslavské“ r. 1899—1900. — Zpráva o okresním musejním spolku v Mnichově Hradišti za r. 1899.

Nález: Nalezené starožitnosti na Moravě.

Predhistorický nález.

Literatura: Doklad pobytu diluvialního člověka v okolí mělnickém. — Starohrvatska Prosvjeta. Roč. V. sv. 1. O tom broju našeg časopisa ovako piše veleuč. g. urednik Kl. Čermák: „Revno hrvatsko starinarsko društvo u Kninu u Dalmaciji osnovalo je zanimljiv muzej spomenika rimskih i starohrvatskih. Izdaje taj dobar list, koji se otvara urednikovim člankom o hrvatsko-bizantinskom slogu. Fr. Badić stupa tu polemicki protiv neopravdanog naziva „bizantinsko-longobardskog ili italo-bizantinskog sloga“, i dokazuje, da motivi sloga spomenika u Biskupiji i drugovdje po Dalmaciji jesu

od 8. do 11. stoljeća samo hrvatsko-bizantinski, a da u njima nije longobardskih motiva. Voleštovani drug i prijatelj Čermák dopustit će nam ovdje da mu opazimo, da nije podpuno shvatio našega urednika u gori istaknutoj razpravi, jer Radić ne vojuje protiv naziva „bizantinsko-longobardski“, kojega niko nit ne upotrebljuje, nego protiv naziva „longobardskog“ za slog graditeljskih i vojarskih spomenika od 8. do 11. stoljeća u hrvatskim i talijanskim zemljama. On dokazuje, da ne ima u obće nikakvog longobardskog sloga. — Dalje će gosp. Čermák: „K tomu se odnosi članak Fr. Radića gdje se opisuju uresi pojasnih kapiša i remenja s ostrugâ na odjećama starih Hrvata i početak članka počt. fra. Luigja Maruna predsjednika, obskrbljen sa tri tablice o ređu naušnicâ uvijenih na S, prepredenih, grozdovitih, i na donjem dielu biserastih s rimskih i slavenskih grobova dalmatinskih. Imamo tu još novi dokaz, kako su na S uvijene naušnice razširene daleko na jug. Drugi dielovi tiču se nutarnjih viesti društva, koje već prima sretan razvitak“. — Skřině výstavni muzea král. Českého a umělecko-průmysl. muzea živnostenského a obchodní komory v Praze. — Přírodníky časopis „Živa“. — Přítel Domoviny r. XVI. — Levné ilustrované knihovny“. — Obchodní Listy.

Číslo 5. Obsah: Umělecko a starodávno památky a sbírky v Praze. Stanislav Klíma. — Musejní společnost v Uh. Brodě. — Památky vztahující se k osvobození Bělehradu. Napsal Jos. Zđ. Raušar. — Z cest archaeologa po Slovensku. Píše Klim. Čermák. (Pokračování). — Valná hromada spolku v Pardubicích. (Dokončení). — Smutné úkazy. Bohumír König. — Zprávy a nálezy: Emanuel Mikš. — Starožitnosti u monastýra Grabovca — Ranšar J. Zđ. — Literatura: Miloslava Procházkova: P. Ignát Wurm ve svém životě. — Přírodníky časopis „Živa“. — Přítel Domoviny“. — Levné ilustrované knihovny“ sv. 17. — Method. Časopis věnovaný umění křesťanskému. Majitel a redaktor Ferd. J. Lehner. — Časopis musealnej slovenskej spoločnosti v Turč. Sv. Martině.

Číslo 6. Obsah: Museum král. hlav. města Prahy. — Jan Kušta a jeho výzkumi na stanici důlnovního člověka v Lubně. Napsal J. V. Želízko. — Kříž rytíře Hynka z Rohatec. Příspěvek k místopisným památkám města Vamberka. (S obrázkem): G. J. Lašek ředitel měš. školy ve Vamberce. — Umělecko a starodávno památky a sbírky v Praze. Stanislav Klíma.

Zprávy a nálezy: Nález hliněných nádobek v Žehuňkách. — Starožitné nálezy v Srbsku. — Vykopávání v Carnuntu.

Literatura: Listář král. věnného města Chrudimí. „Přítel Domoviny“ r. XVI. sv. 8., a 9. — „Levné ilustrované knihovny“, sv. 18. — Křídáci. — Časopis Musealnej slovenskej spoločnosti r. III., č. 5. — Lumír (F. K. Šl. Eysymont) i Walka Idej Gwiazda wschodu. — Album zabytków przedhistorycznych wielkiego księstwa Poznańskiego zebranego v Muzeum Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu. Sešit I. s 201. tabulkami fototypickými vydali dr. Kl. Koehler a dr. B. Ersepi. V. Poznani 1898. Stran textu 18 ve velikem foliu. Sešit II. vydal zdravotní rada dr. K. Köhler s 211. tabulkami a 47 stran textu v Poznani r. 1900. nákladem Towarzystwa.

Mince království Českého za panování rodu Habsburského od roku 1526. Sešit 7. Mince Josefa I. (1705—1711.), a Karla II. (1711—1740). Napsal Kliment Čermák o. k. konservator a předseda musejního spolku „Věsta Časlavská“. Hlavní spolupracovník a redaktor části obrazové Bedřich Škrbek numismat a kustos městského muzea u Pardubicích. Se 150 obrazy mincí. Cena 3 zl. Taj 7. svezak prekrasnog djela o novčinu kraljevstva českoga za vladanja kuće Habsburške ne zaostaje za prvima. — O 6. smo već progovorili u 3. i 4. broju ovog časopisa III. god. Štívo siže od str. 427. do 522., a slike su na tablicama od CIL do CXXI. Mi djelo toplo preporučujemo svakomu tko se bavi numizmatikom zadnjih vijekova.

Časopis společnosti přátel starožitností českých v Praze. Roč. VII. čís. 4. Redaktor dr. J. V. Šimák: Obsah: Dr. J. V. Šimák: Turnov do válek husitských. — Rud. Janovský: Soupis zvonů v okr. hejtmanství Holešovském. (S 1. obr.) Jos. Salaba: K dějinám poddanství 17. a 18. století v Čechách. — Pavel Papáček: Jedenáctý archaeologický sjezd v Kyjevě. — Literatura. — Různé zprávy. — Ze Společnosti přátel starožitností českých v Praze. — Titul, obsah a rejstřík k ročníku VII. — Připojeny tabulky V—VII. b) ku článku o výzkumu Šareckem. Roč. VIII. Čís. 1. Obsah: F. Zuman: Plafond vévodské síně zámku Dobručického. (Se 2 tabulkami). — Jos. Košťál: Pomahači, zaklínači, zažehnávači v podání prstonárodním. — Dr. J. V. Nováček: Hospodářská instrukce Jenikovská z r. 1659. — L. Domečka: Boží muka v krajině Jindřichohradecké. (Se 14 obr.) — Dr. J. V. Šimák: Turnov do válek husitských. II. (Se 1 obr.) — Cyril Merhout: Jenštejn, hrad a městečko. (Se 8 obr.) — Jos. Čermák: Štrouchové z Ohlumku. (S 1 obr.) — Fr. Teplý: O českých exulantech v Perně po r. 1621. — Literatura. — Různé zprávy. — Ze společnosti přátel starožitností českých v Praze. — Číslo 2. a 3. Obsah: Dr. Jindř. Matiegka: Tělesné ostatky P. J. Šafaříka. (Se 2 obr.) — Dr. V. J. Šimák: Turnov do válek husitských. (Se 2 příl.) — Cyril Merhout: Jenštejn, hrad a městečko. — Jaroslav Maňcal: Boží

muka na Humpolecku. (Se 7 obr.) — Dr. J. V. Nováček: Paměti Českodubské z let 1584—1611. — Jan Hille: Hrabě Václ. H. Vratislav, sběratel erbovnicích pověstí. — Nápisy na nahrobnicích. — H. Gross: Mezní smlouva obce Soběnova a Blanského z 15. století. — Dr. J. V. Šimák: Zmizelé nápisy v chrámu na Klášteře Hradišti. — Jos. Zeman: Archívni památky města Smiřic nad Labem. — J. Kouba: Dvě stará proroctví česká. — Ant. Tomiček: Průmysl na panství Polenském a Přibyslavském r. 1636. — Th. Antl a Vojt. ryt. Král z Dobré Vody: O vývoji znaku knížat ze Schwarzenberka. (Se 2 obr.) — Jos. Teplý: O českých exulantech v Perné po r. 1621. — F. V. Košta: Názvy poloh, rolí, luk a lesů z okolí březnického a mirovického. — Jos. Brož: Pomístné názvy z Nového Města na Moravě. — Jos. Siblík: Instrukce školní daná městu Blatné od vročnosti r. 1763. — Frant. Jos. Hykeš: Stížnost faráře bubovického z roku 1633. — Literatura. — Různé zprávy. — Ze Společnosti.

Sborník musealnej slovenskej spoločnosti. — Roč. IV. Sv. 2. Obsah: Pavel Križko: Drievna mestská administrácia v Krasnici, a v iných slobodných kráľovských mestách. (Dokončenie). — Miestopisne úryvky z Gemera. Podáva Julius Botto. II. Jelšava. — Fr. V. Sasinek: Záhadné dejepisné otázky Slovánski Gothovia. — Dr. J. P. Bronzový bromaďný nález na Hrádku pri Istebnom v oravskej stolici. — Dr. Ján Petrikovič: Katalóg numismatickej zbierky, darovanej Museálnej slovenskej spoločnosti Ferdinandom Šandorfim. — Sv. 3. Obsah: Vývin keramiky a slovenská majolika. Podáva Pavel Sochaň. — Julius Botto: Miestopisne úryvky z Gemera. III. Muráň a hrád Muráň.

Wiadomości numizmatyczno-archeologiczne. Rok. XI. — Nr. 4. Treść: Józef Zieliński: Rys historyczny medalierstwa w Polsce w XVI i XVII wieku (c. d.). — Dr. Z. Zakrzewski: Seliid Mieczysława I-go bez napisu. — Adam Chmiel: Materyaly sfragistyczne. — Feliks Kopera: Polskie medale Padovana w zbiorach Esteńskich w Modenia. — Ludwik Żytyński: O kurhanach, mogiłach i wiaku kamiennym na Wołyniu. — Sprawozdania. — Dzieła omówione w innych czasopismach. — Wspomnienia o zmarłych pracownikach na polu numizmatyki, archeologii a sztuki polskiej. — Kronika. — Wydawnictwa mające związek z numizmatyką, archeologią i historią sztuki. — Korespondencya Redakcyi. — Dary.

Rok XII. Nro. 1. Treść: Władisław Łuszczkiewicz: W sprawie rzeźb XIV. wieku w kościele P. Maryi w Krakowie i w katedrze gnieźnieńskiej. — Józef Zieliński: Jan Engelhardt wilenski i Jan Engelhardt wrocławski, medalierzy z XVII-go wieku. — Józef Zieliński: Rys historyczny medalierstwa w Polsce w XVI i XVII wieku (dokończenie). — Medal ks. Konstantego Wazila Ostrogskiego. — Sprawozdania. — Dzieła omówione w innych czasopismach. — Muzea nasze. — Wspomnienia o zmarłych pracownikach na polu numizmatyki, archeologii i sztuki polskiej. — Kronika. — Wydawnictwa mające związek z numizmatyką, archeol. i historią sztuki. — Korespondencya Redakcyi. — Dary.

Nro. 3. Treść: Władisław Łuszczkiewicz: W sprawie rzeźb XIV. wieku w kościele P. Maryi w Krakowie i w katedrze gnieźnieńskiej. — Fr. Bujak: Początki kartografii w Polsce. — Dr. Z. Zakrzewski: Groby przedhistoryczne w Kluszcze. — F. Kopera: Monety rzymskie, znalezione w naszych ziemiach. — Dr. Fr. Piekosiński: Nieznany memoriał Rody, miasta Krakowa z roku 1489, przedłożony królowi w sprawie bicia monety. — Sprawozdania. — Dzieła omówione w innych czasopismach. — Wzajemne informacye naukowe. — Wspomnienia o zmarłych pracownikach na polu numizmatyki, archeologii i sztuki polskiej. — Kronika. — Wydawnictwa mające związek z numizmatyką, archeol. i historią sztuki. — Dary.

Nro. 3—4. Treść: Leonard Łepczy: Władisław Łuszczkiewicz (wspomnienie pośmiertne). — Dr. Fr. Piekosiński: Jana Karola Slepowron Dachnowskiego Sumaryusz Herbarsza szlachty prusko-polskiej. — Feliks Kopera: Drzeworyty Hansa Baldunga Grisona w mazale krakowskim z roku 1510. — Józef Zieliński: Uwagi o medalu roboty Dadlera i Hölna błędnie uważanym za medal pokoju oliwskiego. — Fr. Bujak: Najstarszy opis Ziemi świętej polskiego pochodzenia. — Leonard Łepczy: Kultura epoki jagiellońskiej w świetle wystawy zabytków w 500 letnią rocznicę odrodzenia Uniwersytetu Jagiellońskiego. — Walery Kostrzębski: O denarach Słowian zwanych wendyjskimi. — Sprawozdania. — Dzieła omów. w innych czasopismach. — Wzajemne informacye naukowe. — Wspomnienia o zmarłych pracownikach na polu numizm., archeologii i sztuki polskiej. — Kronika. — Wydawnictwa mające związek z numizmatyką, archeol. i historią sztuki. — Dary.

Materyaly antropologiczne-archeologiczne i etnograficzne wydawane staraniem Komisji antropologicznej Akademii umiejętności w Krakowie. Tom. IV. Z 4 tablicami i 28 figurami w tekście. 1900. Str. 285 u 8°. Spis rzeczu:

Talko-Hryniewicz J.: Przyczynek do poznania świata kurhanowego Ukrainy.

Talko-Hryniewicz J.: Materyaly do paleoetnologii mogił Azji wshodniej.

Demetrykiewicz Wł.: Korony bronzowe przedhistoryczne.

Demetrykiewicz Wł.: Poszukiwania archiologiczne w powiecie traszawelskim.

Sprawozdania komisji do badania Historji Sztuki w Polsce. Tom. VI. Zeszyt IV. W Krakowie 1899, Str. 229—360 + XCIII—CXXXIV, in fol. Z 327 figurami w tekście i i tablica. Treść:

Hieronim Lopaciński: Z dziejów cechu malarzkiego i kamieniarskiego w Lublinie.

Aleksander Jelski: O fabryce szkieł i zwierciadeł w Urzeczcu na Litwie.

Władysław Luszczykiewicz: Do historyi architektury kościołów wiejskich w Polsce średniowiecznej.

Franciszek Piekosiński: Pieczęcie polskie wieków średnich (ciąg dalszy).

Leonard Lepszy: Hermy w Gabinecie archeologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Mathias Bersohn: Kilka słów o dawniejszych bóżnicach drewnianych w Polsce.

Feliks Kopera: Z zabytków polskich w Petersburgu.

Jerzy Kieszkowski: Z wycieczki do Radomia i Szydłowca.

Jerzy Mycielski i Adam Chmiel: Sprawozdania z posiedzeń Komisji historyi sztuki za czas od 1. stycznia do 1. grudnia 1898. r.

Divljenja su dostojna naša braća Poljaci, lako oni na svakom polju znanosti, lijepe knjige i umjetnosti stalno i čvrsto koracaju putem napredka i zamjerna prosvjetnog razvitka. Prekrasna pak i sjajna ova izdanja krakovske akademije umjetnosti, koja sadržavaju plodove marljiva i obilna rada njezinog velerevnog Povjerenstva za istraživanje Povjesti umjetnosti u Poljskoj, pokazuju pak, da ni u toj struci znanstvenoj baš za nikim Poljaci ne zaostaju. Navedeni IV. svezak 1899. godine levještaju tog povjerenstva tako je bogat volezanimivim gradivom i brojem stručnjakâ saradnikâ, da ga ide odlično mjesto medju časopisima iste vrsti kod velikih i naprednih naroda zapadne Evrope. Na tom znamenitom napredku mi srdačno čestitamo braći Poljacima i njihovoj krakovskoj Akademiji.

Uredništvo.

Razne viesti.

† **Profesor pop Srećko Vulović.** U samih šest godina obstanaka ovog našeg časopisa, eto nam već trećeg suradnika zahvaćen neumoljiva kosa nemile smrti. Nakon O. Stjepana Zlatovića i prof. Don Simeona Ljubića, ljetos na 8. studenoga preminu u rodnom mu Perastu vrijedni naš suradnik, žarko hrvatski rodoljub, revan svećenik, umirovljeni vjeronučitelj c. k. kotorske gimnazije, prof. *Don Srećko Vulović*, počastni kanonik starodrevne stolne crkve S. Trifuna u Kotoru, vitez reda Frana Josipa I., dopisnik c. k. Središnjeg Povjerenstva za uzdrž. list. i umj. spomenika u Beču.

Rodio se je u Perastu na 15. kolovoza 1840. god., i tu je izučio početne nauke. Gimnaziju je izučio u Dubrovniku a bogoslovje u Zadru. Redjen svećenikom, za 14 godina je vršio dušobrižničku službu po selima kotorske biskupije. Vjeronučiteljem na c. k. vel. gimnaziji u Kotoru bio je imenovan početkom šk. god. 1878/79. Tu je službu na obće zadovoljstvo obavljao do dneva 31. svibnja 1898., kad je otišao na dopust radi bolesti, a kasnije u mirovinu u svoj mili Perast.

Tekom vjeronučiteljske službe čitavo je svoje slobodno vrijeme posvećivao proučavanju poviesti Perasta, Kotora i ciele Boke Kotorske, jer je u žarkoj i iskrenoj ljubavi prema rodjenoj gradini živo želio, da mu je izvesti na čista pitanja o starosjediocima i novim doseljenicima Boke Kotorske, te o razvitku odnošaja medju katoličkom crkvom i istočnim vjeroispovjedanjem u istoj Boki. On je plodove svojeg marljivog i objektivnog iztraživanja iznio na svjetlost u sljedećim radnjama:

1. *Crkva katolička i vjeroispovjedanje istočno u Boki Kotorskoj.* (Razsudba članka „Istorički pregled o pravoslavnoj crkvi u Boki Kotorskoj“ od F. H. u Šematizmu pravoslav. eparhije Bokokotorske i Dubrov. za god. 1874). Zagreb 1875. Brz. dion. tisk., str. 39 u 8°. Podpisano šifrom S.

2. O dopisivanju između Antona Dra. Bizanti-a, kotorskog plemića i O. Filipa Riceputi-a u „Programu“ c. k. drž. vel. gymn. u Kotoru 1887. god. str. 12—28.

3. *Gospa od Škrpjela.* Povjestne crtice o čudotvornoj slici Blažene Djevice od Škrpjela i njenom hramu na otočiću prema Porastu. Zadar. Brz. „Kat. hrv. Tisk.“ 1887. Str. 154 u mal. 8°.

4. *Boce d' oro.* Rukopisno djelo benediktinca Kotoranina O. Timoteja Cisilla. Str. 31 u 8°. U Programu c. k. drž. vel. gymn. u Kotoru za šk. god. 1887/88. Zadar. Brzot. „Nar. Lista“, 1888.

5. *Pustinjak.* Povjestne crtice iz Bokeškog života svršetkom prošloga i početkom našega vieka. Prikupio S(rećko Vulović) P(eraštanjin). (Po Peraškom narječju). II. izdanje. U Zadru. Brat. Kat. hrv. tiskarne 1890. Str. 75 u mal. 8°.

6. *Nastava u Boki Kotorskoj.* Povjestne bilješke. U Programu c. k. drž. gymn. u Kotoru za šk. god. 1889/90. Zadar. Brzot. „Nar. Lista“, 1890. Str. 28 u 8°.

7. *Tko su bili starosjedioci Boke Kotorske.* Pismo prijatelju u Americi. Preštampano iz „Vienca“. Zagreb. 1892. Str. 31 u mal. 8°. Pod šifrom S.

8. *Isprave o nevani Kairadin-paše (Barbarosse) na Kotor godine 1539.* Preštampano iz „Programu Vel. Gimnazije u Kotoru za god. 1891/92.“ Zagreb. Dion. Tisk. 1892. Str. 32 u 8°.

9. *Opazke na Gjorgja Stratimirovića monografiju „O prošlosti i neimarstvu Boke Kotorske“, i to pod šifrom S.* u ovom časopisu. God. I. Br. 4, str. 248—253. i God. II. Br. 1, str. 51—55. iz g. 1896.

Mi ga osobno nismo poznati, već po ljubežnom i čednom njegovom dopisivanju. Zadnjih nam se je godina tužio o svojim slabostima i bolesti očiju, a javljao nam je kako je zabavljen pribiranjem gradiva za neke povjestno-književne razprave, što mu ih je imala obielodaniti „Jugoslavenska akademija“. S druge strane donajemo, da je bio pripravo za tisak razpravu „O dominikanskom samostanu i crkvi S. Nikole u Kotoru“.

Odgojen u doba kad je talijanski jezik vladao u našim školama i u našem javnom životu, kasno se je odlučio bio da hrvatski piše, i, kako je bio čestit i skroman, dopuštao je, da mu se njegovi savetci, po miloj volji preinačaju i dotjeruju prema stilističnim pravilima našega jezika.

Dobri i umiljati Don Srećko, pokojna ti duša, i lahka ti bila hrvatska zemljica, koju si žarko i iskreno ljubio!

Prvi nadgrobní stećak iz Hrvatske. Pranašamo iz „Narodnih Novina“ dne 20. stud. 1900. slijedeću viest: „U blizini Plaškoga prigodom uređenja Dretulje nadjen je prvi nadgrobní spomenik svoje vrste. Taj kamen nadgrobní je stećak XIV. ili XV. vieka sa reljefnim crtežima, *jedini danas u obće poznati* spomenik te vrste iz Hrvatske i Slavonije, pa upravo s toga ima svoju važnost, što njegova ekzistencija dokazuje, da su isti pogrebni, a valjda i drugi običaji, kao u susjednoj Bosni i Dalmaciji (gdje tih stećaka veoma mnogo ima), vladali i u ovome dielu Hrvatske. U Bosni drže te stećke bogomilskim spomenicima, ali da li bi takova tvrdnja pristajala i ovomu spomeniku iz Plaškoga, najmanje je bar sumnjivo. Svakako je stećak iz Plaškoga narodnome muzeju veoma dobro došao kao staro-hrvatski spomenik jedne vrste, koja dosle ovdje nije bila zastupana.“

„**Tabularium**“. Čitamo u zadarskom „Narodnom Listu“ dne 2. veljače 1901.:

„Arhivi u Dalmaciji posjeduju još toliko neobrađena gradiva za domaću povjest, da bi mogli zadovoljiti mnogo radnika na povjestnom polju. Učiniti pristupnim što više to domaće blago radnicima znanosti, to je pohvalna svrha novog perijodičnog izdanja „Tabularium“ (Arhiv), što je započeto novom godinom u Zadru od umirovljenog savjetnika prizivnog Sudišta, Josipa Alačevića. Mi pozdravljamo taj podhvat, ne samo obzirom na obćenitu važnost pobiranja podataka za domaću povjest, koji je rad obično teži i nebaratiji, nego li sintetično izlaganje, već i kao primjer radnosti i marljivosti mladjima. U namjeri da se povratimo na predmet, za danas svraćamo samo pažnju zanimanika na to izdanje. Izlazi četiri puta na godinu u 4—5 araka. Obično će biti svaki svezak podijeljen u četiri odjeka: obći pregled skupina isprava, posebni opis pojedinih skupina, isprave o „Bečkom ratu“, te napokon popis novoutemeljene namjestničke knjižnice. Cijena je za Zadar: 8 K., za Mouarhiju 10 K., a za inozemstvo 12 franaka.“

Novomu časopisu, u rukama tako odlična vještaka, kao što je veleuč. gosp. savjetnik Alačević, koji nam je poznat sa nčenih svojih radova u spljetskom „Bullettino“, želimo svaku sreću i najbolji uspjeh!

Uredništvo.

Popravci k članku: „Ostanci starinske crkve i groblja u Gornjim Koljanima kod Vrlike“.

Na str. 107 redak 4 ozgor mjesto *lieve*, popravi *desne*.

„ „ 108 „ 1—2 ozgor izosta: i riječi: *sad nasadljena vingarom*“.

„ „ 107 „ 16 odozdo iza (sl. 2) *nadođaj*:

Na gornjoj površini bio mu je urezan rimski nadpis, od kojega još ostaju slova D. M. (Dis manibus)

Na str. 108 red. 5 odozdo iza 5 mm. *dođaj*:

Na zadnjoj strani ostaju tragovi akantusova lišća od uresa, kojim je bila nakičena donja strana komada kao rimskog arhitrava.

Na str. 111 u ulomku nadpisa NVTERAPBSA. *dođaj* tri vodoravna pokratna znaka i to: nad slovima VT, nad slovima RA i nad slovima PBS.

Na str. 113 red. 16 odozdo, iza riječi: *capnenjaka*, *dođaj*: *ali druge vrsti*.

„ „ 114 „ 4 „ *umjesto* riječi: *jednim samim itd.*, popravi: *des sama pokratna znaka*.

„ „ 114 „ 3 „ *nad slovima*: NSR postavi pokratni znak.

„ „ 115 „ 8 iza riječi *merin ca*, postavi piknuju i *dođaj*: *Od muljike*.

„ „ 117 „ 9 „ *lišća*, *dođaj*: *Ovaj je ulomak od druge, tamnije vrsti capnenjaka*.

Izplatiše članarinu za godinu 1899.:

P. N. Gospoda: Dr. Ivan Pošćić, Dr. Kenrad Janežić, Volosko. — Josip Doljak, Vinko barun Zmajić, Stanko Mikulčić, Frano Smokvina, Tomo Culić, Susak. — J. Pavlović, Rieka. — Dr. Roko Arneri, Korčula. — Makso Tuškan, Karlovac. — Antun pl. Gvozdanović, Zagreb. — Za god. 1898., 1899. i 1900.: Lovre Pavelić i sin, Gospić.

Za godinu 1899.—1900.:

Josip Grabovac, Komin. — O. Anđeo Cvitanović, Baškovoda. — Obćina, Kaštel-Novi. — Franjo Mihaljević, Zagreb. — Petar Dragan Turković, Zagreb. — Ivo Šimunković, Kuma. — Dr. Milan Nemičić, Karlovac. — Ivan Zaffron, Korčula. — Obćina, Metković. — O. Jere Ronjić, Konjevrate. — Dr. Josip Zaffron, Korčula. — O. Marko Laco, Nevest. — Milan Rojc, Belovar. — Ivan Benković, Zagreb. — Dr. Miroslav Strizić, Belovar. — Matija Stepinac, Varazdin. — Petar Stalio, Omiš. — Dr. Jakša Pliverić, Osiek. — Dr. B. Bibica, Hvar. — Tomo Didolić ml., Selca. — Ivan Širner, Bučeje. — O. N. Matas, Ogorje. — Dr. Ante Trumbić, Split. — Dr. Ante Pinterović, Osiek. — A. Banović, Dol. Tuzla. — Matija Rihtarić, Zagreb. — Vjekoslav Spinčić, Opatija. — Tomo Ferri, Trpanj. — Juraj Ortner, Sela kod Siska. — Dr. R. Mišetić, Dubrovnik. — Ćiril Rosić, Budva. — Ivan Jančićović, Vinkovci. — Narodna Čitaonica, Požega. — Dr. Josip Smodlaka, Split. — Nikola Materljan, Rieka. — Dr. Petar Ružević, Starigrad. — Ivo Ivanović, Preko.

Za godinu 1900.:

Dr. Albert Predoević, Zagreb. — Pavao Ergovac, Stalić. — Dubrovačka Narodna Čitaonica. — Društvo Rijavski Sokol. — O. Mate Šimić, Zaoštrog. — Ljudevit Sova, Samobor. — Niko vit. Duboković, Jelsa. — Vladoje Lončarek, Bedovec. — Dr. Fran Kucelić, Mitrovica. — Vicko pop Premuda (suviše poklonio kr. 4) Krk. — Mate pop Nelkić, Zadar. — Armin Haladi, Gore. — Čitaonica, Županja. — Ivan pop Zanchi, Segel. — O. Ivan Kačić-Peko, Igrane. — Josip pop Stojković, Podgora. — Dr. Josip Pliverić, Dr. Nikola Tomašić, Stjepan Pliverić, Ivan Jurković, Dr. Josip Šilović, Dr. Lujo Andrassy, Vladimir Mažuranić, Ivan Pliverić, Dinko Premuda, Milan Lenuci, Antun Starec, Gjuro Bezuk, Lovro Radičević, Dr. Dragutin Goldmann, Dr. Milivoj Maurović, svi u Zagrebu. — Josip pop Matković, Knin. — Tomo Brajković, Zadar. — O. Ante Gilić, Tučepi. — Ivan Krizanić, Split. — Pavao grof Pejacsevich, Podgorač. — Ivan Mirić, Tiesno. — Božo Ratković, Gosp. č. — Petar Gabrić, Metković. — Dr. Ivan Marović, Sinj. — Franovački Sa-

mostan, Sinj. — Hrvatska Čitaonica, Jelsa. — Pavao Miller, Mitroica. — Ivan Vidović, Šibenik. — Juraj Petrić, Brusje. — Josip Safran, Grdjevac. — Dr. Božo Peričić, Zadar. — Vladimir barun Vranyczany, Laduč. — Dr. Ivo Tironi, Zadar. — O. Krsto Belamarić, Drniš. — Dr. J. Bedomi, Cavtat. — O. Frano Ravlić, Lovreć. — Andrija Perić, Gdinj. — Dr. Ivo Krstelj, Šibenik. — Dr. R. Linić, Trsat. — Dr. A. Pavelić, Zagreb. — O. Metod Mirić, Šibenik. — Petar Skarica, Podgradje. — O. Tomo Brčić, Plina. — O. Marinko Vukušić, Runović. — Milan Gremer, Rieka. — O. V. Gruica, Otok. — O. S. Krešić, Lištani. — Ravnateljstvo kr. vel. gimnazije, Osiek. — Ivan Rabar, Osiek. — Krsto Pavletić, Senj. — O. V. Sisarić, Drašnica. — Dr. Eduard Grgić, Split. — Ivan Lubin, Sućurac. — Dr. Ivan Kukolić, Zagreb. — Nikola Glavan, Sušak. — Josip Novaković, Zagreb.

Za godinu 1901.:

Dr. Andrija Peršić, Gjurjevac. — Narodna Čitaonica, Dubrovnik. — Gjuro barun Vranyczany, Rieka. — Pajo Leber, Zagreb. — Gabro Babić, Djakovo. — Gjuro Crnadak, Zagreb. — Dionys grof Draskovich, Bukovec mali. — Pavao Simeta, Stari. — Ivo Bukavina, Jaroslav-Galicija. — Hrvatski Sokol, Komiza. — Dr. Albert Predoević, Zagreb. — Vladoje Lončarek, Brdovec. — Dr. Mate Juraković, Makarska. — Vicko Skarpa, Zaton kod Šibenika. — Dr. Blaž Arneri, Korčula. — O. Mate Šimić, Zaostrog. — B. Sulentić, Novi-Bosna.

Za godinu 1899—1900—1901.:

Dubravko Tadić, Split. — Josip Rajmondi, Trogir. — Vinko Katalinić, Split. — Dr. B. Jirg, Prag. — Milan pl. Kiepach, Šamobor. — Josip Šintić, Zagreb. — Gjuro barun Vranyczany, Zagreb. — Frano Vid, Trpanj. — Andrija Friš, Rim.

Za godinu 1900—1901.:

Dr. Virgil Devčić, Zagreb. — Feliks Suk, Zagreb. — Gustav Baron, Zagreb. — Dr. Vladimir Blaž, Rieka. — Martin Pilar, Zagreb. — A. Verbovec, Pola i za g. 1902.

Izplatiše predplatu za tekuću godinu:

P. N. Gospoda: Dr. Martin Kendjelić, Sarajevo. — Ante Kačić, Livno. — Dr. Stjepan Boroša, Zagreb. — Knjižara H. pl. Schönfeld, Zadar. — Hrvatska Čitaonica, Ston. — Za god. 1899: Ferdo Kuchynka, Požega. — Za god. 1899—1900.: Ivan Tkalčić, Zagreb. — Za g. 1901.: Samostan oo. Franovaca, Trsat.